

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی

شماره ششم، تابستان ۱۴۰۱

نوع مقاله: علمی پژوهشی

صفحات: ۱۶۷-۱۲۴

شاخص‌های امیدآفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در اندیشه‌ی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

فروزان رضائی ورمزیار^۱
محمود شرفی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۱۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۰۹

چکیده

امیدواری به آینده به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بایسته‌های جوامع اسلامی و به‌ویژه ایران اسلامی است. یکی از مهم‌ترین اقدامات دشمنان علیه جوامع هدف، ایجاد روحیه یأس و ناامیدی در دیگر جوامع با تأکید مکرر بر برخی نقاط قابل‌بهبود و بزرگ جلوه دادن برخی کاستی‌ها است. هدف اصلی این مقاله تبیین شاخص‌های امیدآفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در اندیشه‌ی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است که با تحلیل گفتمان و رویکرد استنباطی، بیانات معظم له را با روش توصیفی-تحلیلی بررسی نموده و شاخص‌های موردنظر احصاء شده‌است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شاخص‌های محوری بیانات رهبر معظم انقلاب درباره امیدآفرینی را باید در محورهایی چون؛ امید و پیشرفت، امید و دشمن، اقدامات امیدبخش مسئولان، امید و رسانه، مایه‌های امید در کشور، امید و انقلاب و امید و موعود جستجو کرد بعد از بررسی و تحلیل بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای چنین نتیجه گرفته می‌شود که در افق دید رهبر انقلاب، آینده تمدن اسلامی، آینده‌ای درخشان و باشکوه خواهد بود و ما می‌توانیم تمدن نوین اسلامی را برپا کنیم. شاخصه‌ی اصلی و عمومی این تمدن، بهره‌مندی انسان‌ها از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی است که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است.

کلمات کلیدی

امید، امیدآفرینی شاخصه، مدل اسلامی پیشرفت

۱- گروه علوم قرآنی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Forazrezai57@gmail.com
۲- گروه مدیریت فرهنگی، مدرس دانشکده ارتباطات، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) sh.garin95@chmail.ir

مقدمه و بیان مساله

تمدن سازی، فرایندی پیچیده، زمانمند و متأثر از عوامل گوناگونی است که برای تحقق خود، پشتوانه‌های مادی و معنوی بسیاری را می‌طلبد (شکرانی و تمدن، ۱۳۹۵: ۱). در این میان آنچه بیش از همه اهمیت می‌یابد، چگونگی تحقق تمدن است؛ چراکه تمدن، قلمرویی دارد و شامل جهان بینی، ایدئولوژی، فرهنگ سازی، تنظیم نقشه راه و... است که بدون نهادینه کردن و روشنگری آن‌ها نمی‌توان از تمدن سازی نوین بحث نمود. امام خمینی (ره) معتقد است: «در نگاه تمدنی است که شرایط برای نهادینه کردن اجتماعی یک فکر آن‌هم در گستره‌های وسیع ممکن می‌گردد. همچنین تمدن شناسی هم در جهت تمدن سازی است و هم در جهت خروج از سلطه تمدن دیگر» (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۱). از سوی دیگر، در فرایند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی، کشور در مرحله‌ای قرار گرفته است که نیاز به تحقیق بخشی به تمدن نوین اسلامی احساس می‌شود؛ چراکه مراحل دستیابی به تمدن که شامل: ۱- ایجاد انقلاب اسلامی؛ ۲- ایجاد نظام اسلامی؛ ۳- ایجاد دولت اسلامی و ۴- کشور اسلامی می‌شود، طی شده است و اکنون باید به فکر تمدن سازی نوین اسلامی بود. رهبر انقلاب در همین راستا می‌فرماید: «امروز نوبت ما است، امروز نوبت اسلام است. وَ تِلْكَ الْآيَاتُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ (آل عمران/۱۴۰)؛ امروز نوبت مسلمین است که با همت خود، تمدن نوین اسلامی را شالوده‌ریزی کنند. هم‌چنان‌که اروپایی‌ها آن روز از دانش مسلمین استفاده کردند، از تجربه‌ی مسلمین استفاده کردند، از فلسفه‌ی مسلمین استفاده کردند، ما [هم] امروز از دانش جهان استفاده می‌کنیم، از ابزارهای موجود جهانی استفاده می‌کنیم برای برپا کردن تمدن اسلامی، منتها با روح اسلامی و با روح معنویت. این وظیفه‌ی امروز ما است. بیانات در دیدار با مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، (۱۳۹۴/۱۰/۸). رهبر انقلاب همچنین دو عنصر اساسی برای ایجاد تمدن اسلامی را: ۱- تولید فکر از اقیانوس عظیم معارف و ۲- پرورش انسان با کمک علمای دین، مدیران جامعه و آحاد مردم می‌دانند (بیانات در دیدار با کارگران، ۱۳۹۵/۲/۸).

از سویی هر تمدنی از یک نظام علمی قدرتمند، پویا و زاینده برخوردار است و علت اصلی زایایی و شکوفایی آن تمدن، نظام علمی قدرتمندی است که بر اساس فعالیت‌های پیشروانه دانشمندان برجسته ایجاد شده است. ریشه‌های تمدن اسلامی را نمی‌توان بدون نظام علمی - که برخاسته از آموزه‌های اسلامی است- شناخت و تحلیل کرد. در اندیشه رهبر معظم انقلاب، مجاهده علمی و شکستن مرزهای علم، چراغ راه تمدن اسلامی تلقی شده و در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی مدنظر قرار گرفته است. معظم له در همین راستا می‌فرماید: «مسئله‌ی علم در کشور خیلی مهم است. با مطالعه‌ی دقیق و همه

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

جانبه، انسان به چند سرفصل محدود می‌رسد که یکی از آن‌ها علم است؛ اما برای آینده به علم احتیاج داریم. نهضت نرم‌افزاری و تولید علم و اندیشه و فکر که مطرح شد، باید جدی گرفته شود. خوشبختانه زمینه‌ها کاملاً آماده و استقبال هم خیلی خوب است. مردم را نسبت به مقوله‌ی علم، امنیت، پرورش نخبگان، اقتدار ملی، کار و ابتکار گره‌گشا و پیش‌برنده و مقولاتی از این قبیل حساس کنید» (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۳/۹/۱۱).^۱ اما راجع به مسئله‌ی علم و تحقیق، من این را عرض بکنم: کشور ما بدون حرکت در جاده‌ی گسترش دانش و گسترش پژوهش، امکان ندارد بتواند به نقطه‌ی مطلوب خودش دست پیدا کند؛ مخصوص کشور ما هم نیست. کلید، دانش و پژوهش است.^۱

مفهوم شناسی

امید

امید در لغت به معانی آرزو، رجاء، چشم‌داشت، انتظار و به معانی اعتماد و استواری، اشتیاق یا تمایل به روی دادن یا انجام امری همراه با آرزوی تحقق آن، توقع و انتظار روی دادن امری خوش‌آیند، آنچه یا آن‌که باعث خشنودی و پشت‌گرمی است، تکیه‌گاه، محل پناه آمده است. در مقابل امید، یأس، ناامیدی و بیم داشتن می‌باشد.

منظور ما از امید، امید داشتن است یعنی: افکار مثبت، باورهای مثبت، عواطف مثبت و گرایش‌های رفتاری که سازگار با افکار، باورها و عواطف یادشده.

امیدآفرین

امیدآفرین معادل امیدبخش است، مایه‌ی امیدواری و امیدبخشی به معنای امیدبخشنده، کسی یا چیزی که امیدوار می‌کند، امیدوارکننده. منظور ما از امیدآفرین کسی که امید را می‌آفریند ممکن است در درون خودش امید را خلق کند، یا برای کسانی دیگر امیدوارکننده باشد.

منظور از امیدآفرینی یک حالت روانی هیجانی و شناختی است که فرد حالت پیش‌بینی و انتظار وقوع رویداد خوب را دارد و ضمن احساس کارآیی و ثمربخشی، فرد به این باور می‌رسد که می‌تواند که بهتر از قبل به کارهایش رسیدگی می‌نماید و گرایش‌های رفتاری سازگار با حالات مثبت فوق را از خود بروز می‌دهد.

انتظار فرج

انتظار در فرهنگ شیعه نوعی عمل است و انسان را از حالت رکود خارج ساخته و تحرک و پویایی می‌بخشد. در روایات هم از انتظار پویا به‌عنوان افضل اعمال نام‌برده شده است (صدوق، ۱۳۸۰، ج ۲):

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

۶۴۴). انتظار حقیقی، شخص را به تلاش برای زمینه‌سازی و تحقق آن دولت کریمه وامی‌دارد. از نظر عقلی هم تحقق این آرمان‌شهر الهی به مقدمات و زمینه‌سازی نیاز دارد؛ بنابراین، دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با تلاش برای ایجاد دولتی زمینه‌ساز، خود نیز با آفق بلندی که برایش ترسیم می‌شود، با برنامه و جدیت خاص این راه را طی کند.

مؤلفه‌های امید آفرینی

سازه‌های اصلی امید آفرینی عبارت‌اند از: افکار مثبت، باورهای مثبت، عواطف مثبت و گرایش‌های رفتاری که سازگار با افکار، باورها و عواطف یادشده را دارد.

ویژگی‌های امید آفرینی

امید آفرینی سازه‌ای فرضی و انتزاعی است زیرا امید آفرینی وجود عینی ندارد و قابل مشاهده مستقیم و قابل اندازه‌گیری کمی بدون اندازه‌گیری مؤلفه‌هایش نمی‌باشد.

امید آفرینی اکتسابی است، یعنی خودبه‌خود امید به وجود نمی‌آید بلکه به‌وسیله تجربه‌های خوشایند تقویت می‌شود و قابل یادگیری است.

نسبتاً باثبات است که باحالت‌های موقتی مانند خستگی و دارو تغییر نمی‌کند.

دارای مؤلفه‌های شناختی، عاطفی و رفتاری است.

دارای مراتب است؛ یعنی امید آفرینی نسبت به زندگی پس از مرگ برای انسان با ایمان نیروبخش و بالاتر است از امیدواری نسبت به رسیدن به ثروت دنیایی. یا امید داشتن نسبت به استعانت از خداوند امیدوارکننده‌تر است نسبت به یاری خواستن از دیگران.

راه‌های تقویت امید آفرینی

با توجه به اینکه سازه‌های اصلی امید آفرینی عبارت‌اند از: شناخت، عاطفه و گرایش‌های رفتاری، تبعاً راه‌های تقویت امید آفرینی شناختی، عاطفی و رفتاری از قرآن مورد بررسی اجمالی قرار می‌گیرد، در اینجا تنها راه‌های ایجاد و تقویت امید آفرینی را با تکیه به بُعد اعتقاد به توحید، نبوت و معاد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

راه‌های شناختی امید آفرینی

هر نوع رفتار انسانی که با قصد انجام می‌شود از یک‌طرف بر روش‌های اندیشیدن فرد بستگی دارد و از طرف دیگر، تحت تأثیر انتظارات، توقعات و امیدها قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر غالباً آن‌گونه که می‌اندیشیم، امیدواریم و انتظار تحقق عملی را در سر می‌پروانیم رفتار می‌کنیم. در قرآن کریم

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

گزاره‌هایی وجود دارند که اندیشه‌ها و انتظارات انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. یکی از آن گزاره‌ها اصول اعتقادی است. اصول اعتقادی تأثیرات شگرفی روی انسان می‌گذارد از جمله اینکه امید می‌آفریند و انسان‌ها را از حالت پوچی و بی‌تفاوتی خارج می‌کند، به زندگی معنا می‌بخشد؛ بنابراین در قرآن کریم یکی از راه‌های شناختی امیدآفرینی، باورهای سه‌گانه اعتقادی یعنی توحید، نبوت و معاد است.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

بگو: «من فقط بشری هستم مثل شما (امتیازم این است که) به من وحی می‌شود که تنها معبودتان معبود یگانه است پس هر که به لقای پروردگارش امید دارد، باید کاری شایسته انجام دهد و هیچ‌کس را در عبادت پروردگارش شریک نکند.

نکات تربیتی

الف) امیدوار بودن پیش‌زمینه لازم دارد؛ در اینجا، اعتقاد به وحدانیت الهی و رسالت رسول اکرم (ص) پیش‌زمینه‌ی رجاء به لقای الهی است، از طرف دیگر، رجاء به لقاء الهی در انسان این امید را به وجود می‌آورد که همواره اعمال شایسته‌ای را انجام بدهد؛ زیرا فرد به این باورمندی می‌رسد که روزی به خدا ملحق خواهد شد و در سایه رجاء به لقای الهی به حیات ابدی خواهد رسید و برای همیشه زنده خواهد بود، تبعاً این امید در وی پیدا می‌شود که برای بهتر زیستن و جاودانگی برنامه‌ریزی نماید.

به همین دلیل بر برنامه ریزان آموزشی و درسی، بر مربیان، بر مبلغان دینی و متولیان فرهنگی است که با تقویت اصول اعتقادی مربیان و یادآوری پادشاه‌های اخروی امیدواری به زندگی بهتر را تقویت کنند.

ب) امیدوار بودن به دیدار پروردگار به عمل شایسته مشروط است؛ هر کس به دیدار خداوند امیدوار است باید عمل شایسته انجام دهد، عبادت مظهر کامل عمل شایسته است که در آن، هیچ‌کس را شریک قرار ندهد. با سجده کردن در مقابل خداوند مراتب خضوع را به نمایش می‌گذارد. از آثار این عبادت قرب الهی خواهد بود که مربی امیدوارتر می‌شود.

پیام تربیتی

امید داشتن یکی از اوصاف انسان الهی است؛ زیرا انسان با ایمان معتقد است که خداوند سرمنشأ همه هستی و منبع تمام نعمت‌ها می‌باشد. لذا می‌بینم که امامان معصوم در دعاهای ایشان می‌فرمایند «یا من ارجوه لكل خیر» و همین‌طور در دعای کمیل می‌خوانیم «ارحم من رأس ماله الرجاء» حال، فرق

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

نمی‌کند که این سرمایه، رجاء به لقایش باشد یا رجاء به نعمت‌هایش، نفس امید داشتن، انسان را با روحیه عالی بار می‌آورد و برای انسان که دست‌شان آسمان کوتاه است فقیر است امید داشتن بزرگ‌ترین سرمایه است.

در رأس همه‌ی امیدها، امید داشتن لقاء پروردگار بالاترین درجه امیدآفرینی را دارد.

امیدآفرینی در سایه عمل صالح و عبادت تقویت می‌شود. به عبارت دیگر فرایند آفرینش و ایجاد امید در فرد، تحت تأثیر عمل صالح قرار می‌گیرد و نیرومندتر می‌شود.

امید داشتن به دیدار پروردگار و انتظار ملاقات با معبودی یگانه، بزرگ‌ترین سرمایه‌ای انسان جدا افتاده از اصل خویش.

راه‌های عاطفی امیدآفرینی

از مؤلفه‌های اساسی امیدآفرینی مؤلفه‌های عاطفی هستند. منظور از مؤلفه‌های عاطفی هیجان‌های مثبت مانند، دوست داشتن، احساس خوشایندی و اعتماد است. در قرآن کریم به کسانی نسبت به جان‌های خودشان اسراف روا داشته‌اند دستور می‌دهد که از رحمت خدا ناامید نباشید زیرا همه گناهان را خدا می‌بخشد: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ». بگو: «ای بندگان من - که بر خویشتن زیاده روی روا داشته‌اید - از رحمت خدا نومید مشوید. در حقیقت، خدا همه گناهان را می‌آمرزد، که او خود آمرزنده مهربان است.»

تحلیل تربیتی

در این آیه خطاب پروردگار، به بندگان خطاکارش، از روی محبت و تکریم شخصیت می‌باشد لذا با واژه‌ی «یا عِبَادِيَ» خطاب می‌کند؛ یعنی ای بندگانم! بندگانی که بر جان‌هایشان ستم روا داشته‌اند، از رحمت (مغفرت) الهی نومید نباشید، به درگاه خداوند توبه نمایید، همانا خداوند تمام گناهان (حتی شرک) را می‌بخشد

«لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ» «قنوط» به معنای نومیدی است و مراد از «رحمت» در آیه مورد بحث به قرینه اینکه خطاب و دعوت در آن به گناهکاران است، رحمت مربوط به آخرت است، از شئون رحمت آخرت که مورد احتیاج مستقیم و بلا واسطه گناهکاران است، همانا مغفرت خداست. پس می‌توان گفت مراد از " رحمت " در اینجا مغفرت است و به همین جهت نهی از نومیدی را با جمله «إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا» تعلیل آوردگویا فرموده: از رحمت من نومید مشوید، چون که من الله

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

هستم، همه گناهان را می‌آمزم، چون الله غفور و رحیم است. سبب آمرزش، توبه است و کلام خدای تعالی هم صریح در این است که خدا همه گناهان حتی شرک را هم با توبه می‌آمرزد.

پیام‌های تربیت عاطفی

۱. همان‌طور که سرچشمه تمام امیدها امید داشتن به درگاه باری تعالی است. سرمنشأ تمام بدبختی‌ها و بیچارگی‌ها ناامیدی از درگاه خداوند است. لذا بر متولیان نظام تعلیم و تربیت و بر مربیان و فرهنگیان است در نظام تربیتی برای پیش‌گیری از احساس پوچی و بیهودگی افراد همواره نگرش مثبت و امید داشتن به رحمت الهی در جان مربی نهادینه شود.

۲. به نظر می‌رسد اساسی‌ترین، مهم‌ترین و بزرگ‌ترین امیدآفرینی چشمداشت به رحمت خدا می‌باشد. چنانکه در بیشترین آیاتی که حول محور امید هستند امید به رحمت الهی و امید به لقاء به‌صورت آشکارا مورد تأیید است؛ بنابراین هسته‌ای اصلی امیدآفرینی امید به رحمت پروردگار و امید به دیدار اوست.

۳. اگر مشخصاً روی محور تربیت فرزندان توجه کنیم به نظر می‌رسد که بزرگ‌ترین درس آیه لاتقنط بازداشتن افراد از خواندن آیه یأس است. نباید مربی، مبلغ، معلم و استاد افراد به ظاهر غیر موفق را ناامید کند. چنین مربی‌ای، در چنبره‌ای از منفی‌بافی و سیاهه‌نمایی اسیر خواهد شد و انگیزه‌های مربی را پژمرده خواهد کرد.

۴. روشن است که روابط بین مربی و مربی هرچقدر بر پایه‌های روابط والا، تکریم شخصیت، تشویق معنوی، مهربانی و عطوفت استوار باشد به همان اندازه، تأثیرات تعلیم و تربیت ماندگارتر و مطلوب‌تر است. خدا در این آیه با عطوفت و مهربانی با بندگان خاطی خود رفتار می‌کند. نمی‌گوید ای گناهکاران یا ای ستم‌کاران! بلکه با مهربانی می‌فرماید ای بندگان!

۵. توجه به واژه «رب» در «الی ربکم» به‌جای ضمیر به دلیل توجه کردن به صفت ربوبیت اوست.

۶. والدین و مربیان که بیش از اندازه مشکلات را بزرگنمایی می‌کنند و با سخت‌گیری‌های بیش از اندازه سرخوردگی، ناامیدی و عدم اعتماد به نفس را در آن‌ها پرورش می‌دهند، بدبینی و ناامیدی را در روان مربیان تزریق می‌کنند.

۷. ناامیدی و بدبینی دین‌باوری و دین‌پروری مربیان را تحت تأثیر قرار بدهد و اثر سوء بر تربیت دینی آنان خواهد داشت.

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

۸. مربیان می‌توانند با مثبت‌نگری و ایجاد امید، از طریق احترام گذاشتن به شخصیت مربیان، استعدادها و توان آنان را شناسایی، پرورش و شکوفا نمایند.

راه‌های رفتاری امید آفرینی

منظور از راه‌های رفتاری امید آفرینی شناسایی مهم‌ترین کارکردهای تأثیرگذار بر امید آفرینی است که موجب می‌شود امید در رفتار مربی تقویت شود.

۱. در سوره فاطر برای کسانی که رفتارهای مانند تلاوت قرآن، اقامه نماز و انفاق اقدام می‌کند به تجارت پرسود امیدوارند؛ یعنی سه عمل فوق سبب افزایش امیدواری است.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ
کسانی که کتاب الهی را تلاوت می‌کنند و نماز را برپا می‌دارند و از آنچه به آنان روزی داده‌ایم پنهان و آشکار انفاق می‌کنند، تجارتی (پرسود و) بی‌زیان و خالی از کساد را امید دارند.

تحلیل آیه

بدون شک میان تجارت پرسود از یک طرف و تلاوت قرآن، اقامه نماز و انفاق از طرف دیگر ارتباط مثبت و مستقیم وجود دارد. وجود همین مقدار ارتباط میان امیدواری به تجارت پرسود و رفتار شایسته در اینکه میان امید آفرینی و اعمال صالح پیوندی وجود کفایت می‌کند. علاوه بر اینکه ظاهر آیه می‌رساند که تلاوت، نماز و انفاق به‌عنوان فعل و اینکه هر فعلی آثاری دارد، طبق قانون علی و معلولی یکی از آثار اقامه نماز و انفاق در راه خدا این است که نمازگزار و انفاق‌کننده امید به تجارت پرسود را داشته باشد؛ و این انتظار هم مطابق فضل و لطف خدا است که فرمود من جاء بالحسنة فله عشر امثالها. پس می‌توان گفت که تلاوت قرآن، اقامه نماز و انفاق در راه خدا علت امید داشتن به تجارت پرسود است مهم‌ترین آثاری که هر کدام دارد و بر امیدبخشی تأثیر دارند از این قرار است:

۱. یکی از آثار تلاوت قرآن کریم افزایش نور معرفت است. افزایش معرفت به بهبود رابطه انسان با خودش می‌انجامد، تبعاً کسی که با خود ارتباط درست داشته باشد از امید آفرینی بیشتر برخوردار است.

۲. از آثار اقامه نماز بهبود رابطه بین انسان و خالق مطرح است که فرد با عبادت کردن تلاش می‌کند وظیفه بندگی را به‌جا آورد، بدیهی است وقتی روابط بین بنده و بنده‌پرور سالم باشد، انرژی و امید بیشتری نسبت کسانی دارد که از داشتن رابطه سالم بی‌بهره است.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

۳. در انفاق کردن، رابطه فرد با افراد دیگر و با خدا مطرح است؛ کسی که انفاق می‌کند، پذیرفته است که نسبت به جامعه وظیفه دارد، دیگران را دوست دارد، انفاق گر، انگیزه خود برای افزایش سطح کیفی روابط با دیگران را نشان می‌دهد که تبلور امیدواری و امیدآفرینی در وجود اوست.

پیام تربیتی

۱. مهم‌ترین روابط عبارت است از رابطه انسان با خودش، رابطه انسان با خدا، رابطه انسان با دیگران، کسانی برای اصلاح روابط سه‌گانه گام بردارند یعنی با تلاوت قرآن دانش‌افزایی نمایند، با نمازخواندن و انفاق پیوند الهی و اجتماعی را محکم نمایند به آثار و برکات بی‌اندازه که امید دارند که خواهند رسید.

۲. همان‌طور که از مدلول آیه استفاده می‌شود تلاوت، نماز و انفاق به‌عنوان نمونه‌های از اعمال صالح موجب ایجاد امید می‌باشد. البته امید به سود کلان، هر رفتاری که مطابق با هنجارها و ارزش‌های دینی انجام بگیرد در افزایش امیدواری تأثیر دارد به‌طور مثال وقتی ورزشکار، ورزش می‌کند روحیه اعتماد به نفس و عزت نفس وی افزایش می‌یابد و افزایش اعتماد به نفس و عزت نفس در امیدواری وی در انجام بهتر مسئولیت‌های اجتماعی و خانوادگی و فردی تأثیر می‌گذارد.

پیامدهای ناامیدی

تا حال راه‌های تقویت امیدآفرینی موردبررسی قرار گرفت و این مسأله روشن گردید که جایگاه امیدآفرینی در تربیت دینی تا آنجا از اهمیت برخوردار است که سرمنشأ اعتقادات مهم و اعمال ارزشمند ریشه در امید ریشه دارد. گاهی متعلق امید داشتن روز لقاء الهی و روز قیامت است، گاهی متعلق امید داشتن رحمت و مغفرت الهی است و گاهی متعلق امید داشتن، امید دست یافتن به سود کلان و تجارت پرسود است. حال این پرسش هم مطرح است که اگر شخص امید نداشته باشد چه پیامدهای متوجه اوست؟ برای یأس و ناامیدی پیامدهای مختلف ذکر شده است برخی از پیامدها به‌قرار زیر است:

۱. تکبر و خودمحوری

وَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْ لَمْ أَنْزِلْ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةَ أَوْ نَرِي رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَ عَتَوْا عُنُقًا كَبِيرًا (فرقان / ۲۱)

و کسانی که امیدی به دیدار ما ندارند (و رستاخیز را انکار می‌کنند) گفتند: «چرا فرشتگان بر ما

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

نازل نشدند و یا پروردگارمان را با چشم خود نمی بینیم؟!» آن‌ها درباره خود تکبر ورزیدند و طغیان بزرگی کردند!

۲. عبرت نگرفتن از حوادث گذشته

وَ لَقَدْ آتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرَتُ مَطَرَ السَّوِّءِ أَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا
(فرقان/۴۰)

آن‌ها [مشرکان مکه] از کنار شهری که باران شرّ ابرانی از سنگهای آسمانی [بر آن باریده بود] دیار قوم لوط [گذشتند آیا آن را نمی دیدند؟! (آری، می دیدند) ولی به رستاخیز ایمان نداشتند (40) !
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا معنایش این است که از معاد نمی ترسند و یا اصلاً از معاد مأیوس اند و چنین احتمالی نمی دهند، منشأ اصلی تکذیب آنان بر کتاب و رسالت و اندرز نگرفتن به این موعظه، همانا این مساله اساسی است که اینان منکرند.

۳. غفلت

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَ رَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ اطْمَأَنُّوا بِهَا وَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ (یونس آیه ۷)
آن‌ها که ایمان به ملاقات ما (و روز رستاخیز) ندارند و به زندگی دنیا خشنود شدند و بر آن تکیه کردند و آن‌ها که از آیات ما غافل اند.

یکی از آسیب‌های جدی غفلت در تربیت، از بین رفتن امکانات و استعدادهای مربی است. نفس غفلت همانند چاله عظیم در پیش روی مربی است که وی به سمت سقوط در آن در حرکت است.

آینده تمدن نوین اسلامی با جامعه مهدوی

به باور برخی از محققین، اقامه دین، مهدویت و امر به معروف؛ سه محور اصلی تحقق تمدن اسلامی است.^۲ در این بخش به بررسی نقش مهدویت در تمدن نوین اسلامی می پردازیم. امروزه مفاهیمی همچون «تمدن اسلامی»، «تمدن نوین اسلامی» و «تمدن زمینه ساز»، به مفاهیم کلیدی گفتمانی غالب در حوزه فکری انقلاب اسلامی تبدیل شده است. این دغدغه تمدنی، در میان ملتی شکل گرفته است که به تمدنی آرمانی و برتر به عنوان تمدن مهدوی باور دارد. مسئله بر این پیش فرض مبتنی است که ظهور منجی، حلقه نهایی، تکمیل کننده و مرحله تکاملی حرکت تاریخی اهل ایمان و به تبع، دیگر ابنای بشر خواهد بود. بنابراین، تمدن زمینه ساز، تمدنی است که پیش از ظهور منجی و انقلاب جهانی حضرت محقق می شود و بستر فرهنگی، سیاسی و اجتماعی لازم را برای این اتفاق بزرگ فراهم می کند.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

مفهوم مهدویت به معنای توجه به آینده و تشکیل حکومت واحد جهانی بر پایه عدالت و رهبری امام معصوم می‌باشد.

مهدویت، تمدنی جهانی است

به باور برخی در مهدویت سه اصل اساسی وجود دارد:

اصل اول «خدا گرایی» یعنی تفکر توحیدی در همه امور داشتن؛

اصل دوم «ولی گرایی» یعنی تنظیم زندگی بر اساس معرفت و شناخت انسان کامل؛

و اصل سوم «والاگرایی» یعنی بر اساس معنویت محوری و کرامت محوری حرکت کردن؛ و ما زمانی می‌توانیم این اصول را عملی کنیم که با یک استراتژی، جامعه جهانی را به این سمت حرکت دهیم. این حرکت را باید بر اساس شاخصه‌هایی که آموزه‌های مهدوی دارای آن هستند، پیش برد. یکی از شاخصه‌های آموزه‌های مهدوی این است که شرق و غرب عالم را می‌گیرد؛ بنابراین، تمدنی اصیل است که «جهان شمول»، «فراگیر» و «جامع‌نگر» باشد که این‌ها همگی در مهدویت دیده می‌شود.^۳

معنای انحرافی انتظار

«یک معنای انحرافی در باب انتظار بود که خوشبختانه امروز از آن فهم و برداشت غلط، اثر چندانی نیست. کسانی که مغرض و یا نادان بودند، این‌طور به مردم یاد داده بودند که انتظار، یعنی این‌که شما از هر عمل مثبت و از هر اقدام و هر مجاهدت و هر اصلاحی دست بکشید و منتظر بمانید تا صاحب عصر و زمان، خودش بیاید و اوضاع را اصلاح کند و مفاسد را برطرف نماید!»^۴

معنای صحیح انتظار

از منظر رهبر انقلاب، انتظار فرج یعنی کمر بسته بودن، آماده بودن، خود را از همه جهت برای آن هدفی که امام زمان - علیه الصّلاه و السّلام - برای آن هدف قیام خواهد کرد، آماده کردن^۵ و این انتظار یک عمل است، یک آماده‌سازی است، یک تقویت انگیزه در دل و درون است، یک نشاط و تحرک و پویایی است در همه زمینه‌ها.^۶

بدیهی است چنین انتظاری سرمایه‌ای بزرگ در مناسبات فردی و اجتماعی محسوب می‌شود که ملت‌ها می‌توانند از آن بهره‌های فراوانی ببرند...؛ عقیده به امام زمان، هم در باطن فرد، هم در حرکت اجتماع و هم در حال و آینده، چنین تأثیر عظیمی دارد. این را باید قدر دانست.^۷ به باور ایشان، ما که منتظر امام زمان هستیم، باید در جهتی که حکومت امام زمان تشکیل خواهد شد، زندگی امروز را در همان جهت بسازیم و بنا کنیم.^۸

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

شما جوانان عزیز که در آغاز زندگی و تلاش خود هستید، باید سعی کنید تا زمینه را برای آن چنان دورانی آماده کنید، دورانی که در آن، ظلم و ستم به هیچ شکلی وجود ندارد، دورانی که در آن، اندیشه و عقول بشر، از همیشه فعال‌تر و خلاق‌تر و آفریننده‌تر است، دورانی که ملت‌ها با یکدیگر نمی‌جنگند، دسته‌ای جنگ‌افروز عالم همان‌هایی که جنگ‌های منطقه‌ای و جهانی را در گذشته به راه انداختند و می‌اندازند دیگر نمی‌توانند جنگی به راه بیندازند، در مقیاس عالم، صلح و امنیت کامل هست، باید برای آن دوران تلاش کرد. قبل از دوران مهدی موعود، آسایش و راحت‌طلبی و عافیت نیست. در روایات، «والله لتمعصن» و «والله لتغربلن» است، به شدت امتحان می‌شوید، فشار داده می‌شوید. امتحان در کجا و چه زمانی است؟ آن وقتی که میدان مجاهدتی هست. قبل از ظهور مهدی موعود، در میدان‌های مجاهدت، انسان‌های پاک امتحان می‌شوند. در کوره‌های آزمایش وارد می‌شوند و سربلند بیرون می‌آیند و جهان به دوران آرمانی و هدفی مهدی موعود (ارواحنا فداه) روزبه‌روز نزدیک‌تر می‌شود، این، آن امید بزرگ است، لذا روز نیمه شعبان، روز عید بزرگ است.^۹

«قبل از دوران مهدی موعود، آسایش و راحت‌طلبی و عافیت نیست... قبل از ظهور مهدی موعود، در میدان‌های مجاهدت، انسان‌های پاک امتحان می‌شوند؛ در کوره‌های آزمایش وارد می‌شوند و سربلند بیرون می‌آیند و جهان به دوران آرمانی و هدفی مهدی موعود ارواحنا فداه روزبه‌روز نزدیک‌تر می‌شود.»^{۱۰}

یکی از وظایف منتظران در دوران غیبت «آماده‌سازی زمینه‌ی اقدام حضرت» است.^{۱۱} و «ما آن وقتی می‌توانیم حقیقتاً منتظر به حساب بیاییم که زمینه را آماده کنیم. برای ظهور مهدی موعود ارواحنا فداه زمینه باید آماده بشود؛ و آن عبارت از عمل کردن به احکام اسلامی و حاکمیت قرآن و اسلام است»^{۱۲} به تعبیر دیگر حرکت در همان مسیری که حضرت برای تحقق آن‌ها روزی ظهور خواهند کرد:

«ما که منتظر امام زمان هستیم، باید در جهتی که حکومت امام زمان علیه‌الاف‌التحیة‌والثناء و عجل‌الله‌تعالی‌فرجه تشکیل خواهد شد، زندگی امروز را در همان جهت بسازیم و بنا کنیم. البته ما کوچک‌تر از آن هستیم که بتوانیم آن‌گونه بنایی را که اولیای الهی ساختند یا خواهند ساخت، بنا کنیم؛ اما باید در آن جهت تلاش و کار کنیم.»^{۱۳}

ایشان همچنین بزرگ‌ترین وظیفه‌ی منتظران در دوران غیبت را آمادگی و خودسازی برای مبارزه با مستکبران و زورگویان دانسته و معتقدند بزرگ‌ترین وظیفه‌ی منتظران امام زمان این است که از لحاظ معنوی و اخلاقی و عملی و پیوندهای دینی و اعتقادی و عاطفی با مؤمنین و همچنین برای پنجه درافکندن با زورگویان، خود را آماده کنند.^{۱۴}

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

این مقاومت و مجاهده در برابر ظالمان و مستکبران سرانجامش پیروزی جبهه‌ی حق بر باطل خواهد بود: «ما منتظریم»، یعنی این امید را داریم که با تلاش و مجاهدت و پیگیری، این دنیایی که به‌وسیله‌ی دشمنان خدا و شیاطین، از ظلمات جور و طغیان و ضعیف‌کشی و نکبت حاکمیت ستمگران و قلدران و زورگویان پُر شده است، در سایه‌ی تلاش و فعالیت بی‌وقفه‌ی ما، یک روز به جهانی تبدیل خواهد شد که در آن، انسانیت و ارزش‌های انسانی محترم است و ستمگر و زورگو ظالم و قلدر و متجاوز به حقوق انسان‌ها، فرصت و جایی برای اقدام و انجام خواسته و هوی و هوس خود، پیدا نخواهد کرد.»^{۱۵}

امید به آینده ضروری‌ترین نیاز امت اسلامی

امید به آینده از مهم‌ترین ضروریات کنونی تمامی جوامع اسلامی و به‌ویژه ایران اسلامی است. از آنجاکه امید به آینده سبب دستیابی به آرمان‌ها، اهداف و... مطلوب، دستیابی به تعالی، پیشرفت و سعادت در جامعه به دست آوردن استقلال و عدم وابستگی در تمامی ابعاد و سطوح، پویایی، تحرک و تلاش بیشتر در جامعه، برطرف کردن مشکلات و مسائل فردی و اجتماعی، کسب عزت و اقتدار همه جانبه جوامع اسلامی و به‌ویژه ایران اسلامی می‌شود، به همین سبب مستکبران، سلطه‌گران و زیاده‌خواهان همواره در پی آن بوده‌اند که با ایجاد یأس و ناامیدی، سبب عدم تحقق امید به آینده در جامعه هدف (جوامع اسلامی و به‌ویژه ایران اسلامی) شوند اما به لطف خداوند متعال، رهنمودها و هدایت‌های حکیمانه امامین انقلاب اسلامی، ملت بصیر و انقلابی ایران اسلامی همواره توانسته‌اند در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی حرکت کنند و با امید به آینده زمینه تحقق آرمان‌ها، اهداف و... انقلاب اسلامی و نظام مقدس جمهوری اسلامی را بیش‌ازپیش هموار کنند.

از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱. توکل به خداوند متعال

توکل به خداوند متعال از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده است. خداوند متعال در آیه ۳ سوره طلاق می‌فرماید:

«وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا:

و هر که بر خدا توکل کند خدا او را کفایت خواهد کرد که خدا امرش را نافذ و روان می‌سازد و بر هر چیز قدر و اندازه‌ای مقرر داشته است.

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

۲. اعتماد و اطمینان به وعده‌های الهی

از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده می‌توان به اعتماد و اطمینان به وعده‌های الهی اشاره کرد. خداوند متعال در آیه ۶۰ سوره روم می‌فرماید: فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ: پس تو صبر پیشه کن که وعده خدا البته حق و حتمی است و مراقب باش که مردم بی‌علم و یقین و ایمان (مقام حلم و قار) تو را به خفت و سبکی نکشاند. همچنین خداوند متعال در آیه ۶ سوره روم می‌فرماید: وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ: این وعده خداست که خدا هرگز خلاف وعده نکند و لیکن اکثر مردم (از این حقیقت) آگاه نیستند.

۳. عدالت

جامعه عدالت محور به جامعه‌ای اطلاق می‌شود که حق هیچ انسانی در آن تضییع نگردد و همه از حقوق طبیعی خود برخوردار باشند. بر مبنای تعالیم الهی و فرهنگ و معارف نبوی هیچ‌گونه برتری از حیث نژاد، رنگ، جنس، زبان، دین و عقاید نمی‌تواند ملاک تمایز قرار گیرد. در قرآن کریم به این نکته تصریح شده است که خداوند متعال در سوره آل‌حجرات، آیه ۱۳ می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» علامه طباطبایی در تفسیر آن می‌فرماید اگر شمول آیه را بپذیریم، قرآن همه اختلافات طبقاتی که موجب تفاخر می‌شود را نفی کرده و هیچ انسانی بر دیگری برتری ندارد مگر به تقوای الهی (تفسیر المیزان، ج ۱۸، ص ۳۲۸، ذیل آیه ۱۳ سوره حجرات)

۴. وحدت و همگرایی

وحدت و همگرایی از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده است. خداوند متعال در سوره آل‌عمران، آیه ۱۰۳ می‌فرماید: وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا... و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید.

حضرت امام خمینی (ره) در این رابطه می‌فرماید:

«ما برای دفاع از اسلام و ممالک اسلامی و استقلال ممالک اسلامی در هر حال مهیا هستیم. برنامه ما برنامه اسلام است، وحدت کلمه مسلمین است، اتحاد ممالک اسلامی است، برادری با جمیع فرق مسلمین است در تمام نقاط عالم، هم‌پیمانی با تمام دول اسلامی است در سراسر جهان.» (صحیفه امام،

ج ۱، ص ۳۳۶)

۵. در نظر داشتن آرمان‌ها، اهداف و...مطلوب

در نظر داشتن آرمان‌ها، اهداف و...مطلوب از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) در این رابطه می‌فرمایند:

حرکت مردم به سمت اهداف و آرمان‌های دینی است. «۱۳۸۴/۰۵/۲۸»

معظم له همچنین می‌فرمایند: «اسلام آمده است به انسان‌ها هدف بدهد و آن‌ها را به سمت آرمان‌های والا و زیبایی بشری به حرکت وادارد.» «۱۳۷۱/۱۱/۱۹»

۶. ایجاد نشاط، پویایی و انگیزه

ایجاد نشاط، پویایی و انگیزه از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) در این رابطه می‌فرمایند: «نشاط مردمی، خون تازه‌ای به رگ‌های نظام می‌ریزد و روح تازه‌ای می‌دمد.» «۱۳۸۸/۱۲/۰۶»

۷. شناخت ظرفیت‌ها، استعدادها و امکانات موجود

شناخت ظرفیت‌ها، استعدادها و امکانات موجود از مهم‌ترین عوامل تحقق امید به آینده محسوب می‌شود. رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) در این رابطه می‌فرمایند:

«از امکان و استعداد خود به بهترین وجه استفاده کنید. این توفیق را از خدا بدانید؛ او را شکر بگویید و آن را برای خودتان حفظ کنید.» «۱۳۷۴/۰۶/۲۹»

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت امید به آینده یکی از مهم‌ترین عوامل تحقق تمدن نوین اسلامی محسوب می‌شود.

مهم‌ترین ظرفیت‌های اجرایی امید و امیدآفرینی در اندیشه‌ی رهبر معظم انقلاب

۱) خبر امیدبخش، موثق، بهنگام و فراگیر

۲) امید و تحرک و جدیت، اخلاق‌های پیش برنده ملت

۳) فضای امیدوارانه در دانشگاه

۴) خصلت ملی امید به آینده و امید گرفتن دنیای اسلام از انقلاب ایران

۵) پیشرفت‌های چشمگیر علمی و فناوری در سایه هویت ایرانی و اسلامی

۶) کارهای نقد در کنار کارهای اساسی و بنیادی

۷) سریال‌های نمایشی امیددهنده و ابتدا و انتهای امیدوارانه برای نمایش‌ها و قصه‌ها

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

(۸) امیدبخشی اعتقاد به موعود

مهم‌ترین محورهای آینده‌نگری و امید آفرینی در نظام اسلامی

– تدوین الگوی اسلامی – ایرانی پیشرفت

سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که "اهم مبانی و آرمان‌های پیشرفت و افق مطلوب کشور در پنج دهه‌ی آینده" را ترسیم کرده، قرار است از ابتدای قرن پانزدهم هجری شمسی (سال ۱۴۰۰) اجرا شود. به گفته حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) "شرایط تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی، اقلیمی و جغرافیای سیاسی" ایران در تشکیل این الگو تأثیر گذاشته و تهیه این الگو کار "متفکران ایرانی" است، اما "غایات، اهداف، ارزش‌ها و شیوه‌های کار، همه از اسلام مایه خواهند گرفت. (<http://www.olgou.org>) در این سند ۵۶ تدبیر برای رسیدن به اهداف تعریف شده است که جمهوری اسلامی تا سال ۱۴۴۴ باید آن‌ها را محقق نماید. از مهم‌ترین این اهداف می‌توان به "تبیین و ترویج اسلام ناب محمدی، ایمان به غیب و معاد و زنده نگه داشتن فرهنگ عاشورا و انتظار" و "تسهیل ازدواج و تحکیم خانواده"، "تحقیق و نظریه‌پردازی برای تبیین عدم تعارض دوگانه‌هایی از قبیل عقل و نقل، علم و دین، پیشرفت و عدالت، ایرانی بودن و اسلامیت و تولید ثروت و معنویت، پوشش همگانی مراقبت‌ها و خدمات و توزیع عادلانه منابع حوزه سلامت، ارتقای استقلال، اقتدار، پاسخگویی و تخصصی شدن نظام قضائی، تحقق عدالت در ساختار قانونی نظام بانکی با ایجاد انضباط پولی، رهایی از ربای قرضی، توزیع عادلانه خلق پول بانکی و بهره‌مندسازی عادلانه آحاد مردم جامعه از خدمات پولی، "اعتلای منزلت و حقوق زنان و ارتقای جایگاه اجتماعی و فرصت‌های عادلانه آنان و تأکید بر نقش مقدس مادری اشاره داشت. در حوزه سیاست خارجی نیز این سند بر "ترویج عقلانیت و روحیه جهادی در جهان اسلام و حمایت از حرکت‌های اسلامی و نهضت‌های آزادی‌بخش و استیفا حقوق مردم فلسطین" و "چندجانبه‌گرایی، گسترش دیپلماسی عمومی و کمک به حکمیت و صلح بین‌المللی" مطرح شده است (<http://www.olgou.org>).

– ترویج علم و پژوهش در نظام اسلامی

یکی از مهم‌ترین ابعاد اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بعد علمی و فناورانه اندیشه ایشان است. ایشان در این باره می‌فرمایند:

"مسئله‌ی علم در کشور خیلی مهم است. بامطالعه‌ی دقیق و همه‌جانبه، انسان به چند سرفصل معهود می‌رسد که یکی از آن‌ها علم است؛ اما برای آینده به علم احتیاج داریم. نهضت نرم‌افزاری و تولید

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

علم و اندیشه و فکر که مطرح شد، باید جدی گرفته شود. خوشبختانه زمینه‌ها کاملاً آماده و استقبال هم خیلی خوب است. مردم را نسبت به مقوله‌ی علم، امنیت، پرورش نخبگان، اقتدار ملی، کار و ابتکار گره‌گشا و پیش برنده و مقولاتی از این قبیل حساس کنید!" (بیانات، ۱۳۸۳/۹/۱۱)

- تکیه بر جوانان

جوانان در مرکز ثقل اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) قرار دارند؛ به‌گونه‌ای که از منظر ایشان نقطه قوت نظام، موتور محرکه و عمل حرکت نظام به‌سوی تعالی و جامعه آرمانی می‌باشند. ایشان با تأکید بر ظرفیت‌سازی و سرمایه‌گذاری بر جوانان امروز در این باره بر آن هستند:

"امروز کشور به جوان‌هایی نیاز دارد که بتوانند بازوان پُر قدرتی باشند برای پیشرفت کشور، سرشار از انگیزه‌ی ایمانی، بصیرت دینی، همت بلند، جرات اقدام، اعتماد به نفس، اعتقاد به اینکه «ما می‌توانیم»، امید به آینده." (بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳/۴/۱۳۹۴)...موضوعی که من می‌خواهم عرض بکنم، موضوعی است که با طبیعت جوان و طبیعت دانشجو صد در صد موافق است و نگاه به آینده دارد. چون آینده متعلق به شماست. ما امروز هرچه راجع به آینده بگوئیم، در حقیقت نگاه کردن و گفتن و اشاره کردن به برهه‌ای از زمان است که آن برهه متعلق به شماست؛ وجود واقعی شما در آن برهه تعیین کننده و کارگشاست. این موضوعی که نگاه به آینده دارد، مسئله‌ی شعار دهه‌ی چهارم است - که شروع شده - یعنی پیشرفت و عدالت. اعلام کرده‌ایم که این دهه، دهه‌ی پیشرفت و عدالت باشد. البته با گفتن و با اعلام کردن، نه پیشرفت حاصل می‌شود و نه عدالت؛ اما با تبیین کردن، تکرار کردن و همت‌ها و عزم‌ها راسخ کردن، هم پیشرفت حاصل می‌شود و هم عدالت. ما می‌خواهیم مسئله‌ی پیشرفت و عدالت، در دهه‌ی چهارم به یک گفتمان ملی تبدیل بشود. همه باید آن را بخواهیم؛ تا نخواهیم، طراحی و برنامه‌ریزی و عملیات تحقق پیدا نخواهد کرد و به هدف هم نخواهیم رسید؛ باید تبیین بشود. من می‌خواهم یک‌قدری راجع به این مسئله‌ی پیشرفت صحبت کنم. مسئله‌ی عدالت هم باز یک باب واسع و طولانی دیگری است." (بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۱۳۸۸/۲/۲۷)

- آینده‌نگری با چشم باز و دل آگاه

"گذشت سال‌ها و تبادل سال‌های گوناگون برای ما باید موجب تجربه و بصیرت باشد؛ از گذشته درس بگیریم و به آینده با چشم باز و دل آگاه نظر کنیم و برای آینده تصمیم بگیریم. من از خداوند متعال درخواست می‌کنم که به همه‌ی ایرانیان عزیز ما در این سال جدید، تن سالم، روح شاداب،

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

امنیت روانی، آرامش روحی و پیشرفت و تعالی و سعادت مرحمت کند؛ و امیدوارم خداوند متعال به جوانان ما نشاط و پویایی و به مردان و زنان ما همت و اراده و عزم مستحکم و درست، برای پیمودن راه‌های پرافتخار و به کودکان ما خرسندی و تندرستی و به خانواده‌های ما امنیت و محبت و الفت عنایت کند." (پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۳)

گفتمان سازی بر مبنای آینده‌نگری

"باید با استفاده از دستگاه‌ها و امکانات، به نحوی گفتمان‌سازی شود که الگوی پیشرفت اسلامی-ایرانی، به گفتمانی حاکم بر ذهن‌ها و دل‌های جوانان یعنی نسل آینده‌ی مدیران کشور تبدیل شود." (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی «مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، ۱۳۹۵/۱۱/۶)

نسبت انتظار و تمدن نوین اسلامی در اندیشه رهبر انقلاب

یکی از مقولاتی که در زمینه تدوین الگوی پیشرفت و تحقق تمدن نوین اسلامی بر طبق اندیشه رهبر انقلاب باید مورد توجه قرار گیرد، دقت در مفهوم انتظار است؛ اما این تمدن اسلامی چه نسبتی با جامعه‌ی مهدوی در زمان ظهور دارد؟ رهبر انقلاب در این باره بر این باورند که تمدن اسلامی به صورت کامل در دوران ظهور حضرت بقیه‌الله ارواحنا فداه است. در دوران ظهور، تمدن حقیقی اسلامی و دنیای حقیقی اسلامی به وجود خواهد آمد.^{۱۶} البته در این مسیر باید توجه داشت که فرایند تحقق هدف‌های اسلامی، یک فرایند طولانی و البته دشواری است. به طور نسبی انسان به آن اهداف نزدیک می‌شود؛ اما تحقق آن‌ها، بسیار طولانی است.^{۱۷} بنابراین تمدن اسلامی دو بخش دارد؛ بخشی که قبل از ظهور امکان تحقق دارد و زمینه‌ساز ایجاد جامعه‌ی مهدوی و ظهور است و بخشی که پس از ظهور محقق می‌شود و حد اعلا‌ی تمدن اسلامی است. با این توضیح مشخص می‌شود که بزرگ‌ترین وظیفه‌ی منتظران در دوران غیبت، خودسازی و آمادگی برای یاری حضرت و دنبال کردن اهداف حکومت ایشان از طریق ایجاد «تمدن اسلامی» است.

الف. انقلاب اسلامی، مقدمه ظهور

با این نگاه جایگاه انقلاب اسلامی به عنوان انقلابی که بنا دارد زمینه‌ساز ظهور حضرت باشد، مشخص می‌شود. «منتظران واقعی» حضرت در این حکومت سعی می‌کنند احکام اسلامی و قرآنی را در جامعه پیاده کنند و در برابر ظلم مستکبران عالم بایستند؛ بنابراین اهداف پیش روی نظام جمهوری اسلامی نیز همان اهداف حکومت حضرت حجت عجل‌الله‌تعالی فرجه‌الشریف خواهد بود. با این تفاوت که تحقق این اهداف در زمان حضرت به معنای واقعی کلمه و به صورت کامل خواهد بود:

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

«البته دولت اسلامی کامل به معنای واقعی کلمه، در زمان انسان کامل تشکیل خواهد شد؛ ... ما به قدر توان و تلاش خود می‌خواهیم مجموعه‌ی کارگزاران حکومت را - که خودمان هم جزو آن‌ها هستیم به نقطه‌ای برسانیم که با نصاب جمهوری اسلامی تطبیق کند. ما می‌خواهیم خود را به حد نصاب نزدیک کنیم.»^{۱۸}

آرمان نظام جمهوری اسلامی نیز که تابعی از مقصد نهایی حکومت امام زمان است، در یک جمله‌ی کوتاه «ایجاد تمدن اسلامی»^{۱۹} است. معنای این تمدن در اندیشه رهبر انقلاب، آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد؛ زندگی خوبی داشته باشد، زندگی عزتمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت؛ تمدن اسلامی یعنی این؛ هدف نظام جمهوری اسلامی و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است.^{۲۰}

ب. کمال انسان، اوج آرمان حکومت اسلامی

در دکترین امام خمینی و رهبر انقلاب، کمال انسان بلندترین قله‌ای است که حکومت اسلامی و سیاست‌های کلانش به دنبال آن است. در منظر رهبر انقلاب، پیشرفت کشور و تحولی که به پیشرفت منتهی می‌شود، باید طوری برنامه‌ریزی و ترتیب داده شود که انسان بتواند در آن به رشد و تعالی برسد؛ انسان در آن تحقیر نشود. هدف، انتفاع انسانیت است، نه طبقه‌ای از انسان، حتی نه انسان ایرانی. پیشرفتی که ما می‌خواهیم بر اساس اسلام و با تفکر اسلامی معنا کنیم، فقط برای انسان ایرانی سودمند نیست، چه برسد بگوییم برای طبقه‌ای خاص. این پیشرفت، برای کل بشریت و برای انسانیت است.^{۲۱} البته واضح است که در مسیر پیشرفت به سوی آن قله بلند باید اهداف متوسط را شناسایی و آن‌ها را فتح کرد؛ زیرا گرچه اسلام نهضت و حرکت معنوی و اخلاقی بود و هدف اعلای اسلام عبارت است از ساخت انسان متکامل و منطبق با طراز اسلامی، لکن بدون شک پیشرفت علم و پیشرفت و اعتلای اقتصادی جزو هدف‌های اسلامی است.^{۲۲}

ج. ایجاد یک تمدن الگو برای جهانیان

یکی از اهدافی که در تهیه الگوی پیشرفت در نظر رهبر انقلاب مطرح شده است، تحقق تمدنی الگو برای انسان بحران‌زده کنونی است و به دنبال راه نجاتی می‌گردد. در نگاه رهبر انقلاب، ما در حال پیشرفت و سازندگی و در حال بنای یک تمدن هستیم... مسئله ما این نیست که زندگی خودمان را نجات دهیم و گلیم خودمان را از آب بکشیم. مسئله این است که ملت ایران - همچنان که شأن اوست -

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

در حال پدید آوردن یک تمدن است.^{۲۳} بدون تردید چنین هدفی در تدوین الگوی پیشرفت را باید در جهت همان اهداف انقلاب اسلامی مطرح شده توسط ایشان ارزیابی کرد؛ زیرا ما اگر پیشرفت همه‌جانبه را به معنای تمدن سازی نوین اسلامی بگیریم -بالاخره یک مصداق عینی و خارجی برای پیشرفت با مفهوم اسلامی وجود دارد؛ این جور بگوییم که هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی است.^{۲۴}

قدرتمند شدن در جهت خدمت به اسلام

به اعتقاد رهبر انقلاب، یکی دیگر از اهدافی که از طرح الگوی پیشرفت وجود دارد، آن است که ما برای این که بتوانیم ارزش‌های انقلاب اسلامی را که در جهان گسترش دهیم به قدرت نیاز داریم؛ چراکه اگر مقتدر نباشیم، مقتدران عالم بر روی ما اثر می‌گذارند؛ مجالی باقی نمی‌ماند تا ما بخواهیم حتی روی همسایگان خودمان یا هم‌کیشان خودمان تأثیر بگذاریم؛ چه برسد بر روی کل بشریت. پس باید قدرت پیدا کرد.^{۲۵} با همین منطق است که می‌توانیم ادعا کنیم تدوین و عمل به الگوی پیشرفت مطلوب، این قدرت را به ما خواهد داد. رهبر انقلاب معتقد است ما امروز در سطح جهان باید کاری کنیم که عمل اسلامی و خواست اسلامی در کشور ما، با برجستگی در مقابل چشم ملت‌ها قرار بگیرد... در این کشورهای مسلمان که جبهه‌های اسلامی و جناح‌های اسلامی، احساسات خودشان را بروز می‌دهند، دشمنان اسلام چه حساسیتی نشان می‌دهند و چه طور از همه وسایل برای سرکوب این احساسات استفاده می‌کنند. طرفداران اسلام بایستی بتوانند اسلام را در چشم آن‌ها آن‌چنان شیرین و پُر جاذبه نشان بدهند که احساسات آن‌ها هرگز به سردی نگراید و این امید در دل آن‌ها باقی بماند؛ و این نمی‌شود، مگر این که جامعه ما از لحاظ مادی، از لحاظ معنوی، از لحاظ نظم، از لحاظ امنیت، از لحاظ تلاش‌های اجتماعی و از لحاظ همه اندازه‌ها و میزان‌هایی که در یک جامعه پیشرفته مورد نظر است، پیشگام باشد.^{۲۶}

د. الگوی اسلامی پیشرفت، انتظار و تمدن اسلامی

در یک نگاه تطبیقی بین آرمان ایرانیان در انقلاب اسلامی و اهداف الگوی پیشرفت با آرمان اسلام، مصداق کامل چنین آرمانی را باید در مهدویت و انتظار حکومت موعود به نظاره نشست. رهبر انقلاب در اشاره به این مطلب معتقدند شعارهایی که امام زمان بر سر دست خواهد گرفت و عمل خواهد کرد؛ امروز شعارهای مردم ما است، شعارهای یک کشور و یک دولت است. این خودش یک گام بسیار بلندی، به سوی اهداف امام زمان است.^{۲۷}

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

رهبر انقلاب بارها در سخنان خود در تبیین مقوله پیشرفت، عنصر انتظار را در کنار آن قرار داده و ضمن آن که امید را عامل بزرگ پیشرفت ایرانیان معرفی کردند، این امید اصیل را منشأ گرفته از انتظار حکومت عدل مهدوی دانسته و معتقدند ما ملتی منتظر هستیم؛ ملتی که به امید پیشرفت و موفقیت، اقدام و تلاش و انقلاب کرد و موفق شد؛^{۲۸} و این‌گونه در حرکت انقلاب، مهدویت و انتظار موعود را جزء جدایی‌ناپذیر آن معرفی کردند. ایشان حرکت به‌سوی ظهور امام زمان را از آغاز انقلاب بن‌مایه اصلی پیشرفت شمرده و بر این باورند که امام زمان، رمز عدالت و مظهر قسط الهی در روی زمین است. به همین جهت است که همه بشریت، به شکلی انتظار ظهور آن حضرت را می‌کشند... وقتی ملت ما، قبل از پیروزی انقلاب به مبارزات مشغول بودند، احساسشان این بود که در جهت پیشرفت به سمت آرمان بشریت حرکت می‌کنند. بعد از پیروزی انقلاب هم احساس ملت ایران این است که هر حرکت و هر اقدامی؛ هر مبارزه‌ای که کردیم و هر رنجی که تحمل نمودیم، در جهت مقصودی است که میان آحاد بشر و همه اهل معرفت مشترک است. مقصود، استقرار عدالت و هدف، رسیدن به عدل برای بشر است.^{۲۹} به باور ایشان ما که منتظر امام زمان هستیم، باید در جهتی که حکومت امام زمان تشکیل خواهد شد، زندگی امروز را در همان جهت بسازیم و بنا کنیم. البته، ما کوچک‌تر از آن هستیم که بتوانیم آن‌گونه بنایی را که اولیای الهی ساختند یا خواهند ساخت، بنا کنیم؛ اما باید در آن جهت تلاش و کار کنیم. مظهر عدل پروردگار، امام زمان (عج) است و میدانیم که بزرگ‌ترین خصوصیت امام زمان (علیه‌الصلاة والسلام) - که در دعاها و زیارات و روایات آمده است - عدالت می‌باشد: «یملأ الله به الارض قسطاً و عدلاً». رابطه‌ی قلبی و معنوی بین آحاد مردم و امام زمان (عج) یک امر مستحسن، بلکه لازم و دارای آثاری است؛ زیرا امید و انتظار را به‌طور دائم در دل انسان زنده نگه می‌دارد.^{۳۰}

در منظر رهبر انقلاب، انتظار فرج... یعنی، انتظار حاکمیت قرآن و اسلام. شما به آنچه فعلاً جهان در آن قرار دارد، قانع نیستید. حتی به همین پیشرفتی هم که با انقلاب اسلامی به دست آوردید، قانع نیستید. می‌خواهید باز هم به حاکمیت قرآن و اسلام، نزدیک‌تر بشوید.^{۳۱}

ایشان با تأکید بر عنصر معنویت به‌عنوان یکی از اهداف اصلی حکومت مهدوی، آن را به‌عنوان روح علم و سیاست و آزادی دانسته و معتقدند ما بایستی این الگو را جوری تنظیم کنیم که نتیجه آن این باشد که جامعه‌ی ایرانی ما به سمت معنویتِ بیش‌تر پیش برود. البته این در جای خود برای ما روشن است، ... باید برای همه روشن شود که معنویت نه با علم، نه با سیاست، نه با آزادی، نه با عرصه‌های دیگر، هیچ منافاتی ندارد؛ بلکه معنویت روح همه این‌هاست... دنیایی که در آن علم همراه باشد با

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

معنویت، تمدن همراه باشد با معنویت، ثروت همراه باشد با معنویت، این دنیا دنیای انسانی خواهد بود. البته نمونه کامل این دنیا در دوران ظهور اتفاق خواهد افتاد...^{۳۲}

به اعتقاد رهبر انقلاب، در تمام آثار دینی، هدف و غایت برای حرکت جامعه اسلامی، تشکیل جامعه عادلانه است. راجع به امام زمان این همه اثر هست و در اغلب این‌ها گفته می‌شود که آن بزرگوار تشریف بیاورند تا این‌که جهان را پر از عدل کنند. بیش از آنچه گفته شده پُر از دین حق کنند گفته شده پُر از عدالت کنند یعنی آنچه در درجه اول مطرح است، عدالت است که باید انجام گیرد.^{۳۳} به شهادت قرآن، هدف ادیان، برپایی عدالت است؛ لَقَدْ ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الكتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط... وهدف نظام‌سازی و تمدن‌ها و حرکت بشر در محیط جامعه نیز مبتنی بر عدالت است. در این راستا همه ادیان در این‌که پایان این حرکت عظیم تاریخی، یک پایان امید به عدل است متفق‌اند و قاطعاً می‌گویند که دورانی خواهد آمد که دوران عدل خواهد بود.^{۳۴} این امر به معنی آن است که عدالت باید به صورت کاربردی و عملی و در همه سطوح جهت تحقق تمدن اسلامی مورد توجه قرار گیرد.

کارکردهای انتظار در مدل اسلامی پیشرفت

تأثیر فرهنگ انتظار در تدوین الگوی پیشرفت با هدف احیای تمدن اسلامی، آثار و کارکردهای فراوانی خواهد داشت که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

الف. پرهیز از الگوهای غیر اسلامی، لازمه فرهنگ انتظار

از جمله نکات مهم در تدوین الگوی پیشرفت و تحقق تمدن نوین اسلامی، پرهیز از تقلید از الگوهای غیر اسلامی است و این همان مطلب مهمی است که علاوه بر آن‌که رهبر انقلاب در قید «اسلامی» این طرح ملی لحاظ کردند؛ به این ملازمه نیز توجه داده و فرمودند:

«ما وقتی می‌گوییم منتظر امام زمان هستیم، بیش‌ترین خصوصیتی که برای امام زمان ذکر می‌کنیم، این است که یملاً الله به الارض قسطاً و عدلاً؛ نمی‌گوییم: «یملاً الله دیناً و صلاه و صوماً». بالاینکه آن‌هم هست و قسط و عدل در چارچوب دین، بهترین و بیش‌ترین تحقق را پیدا می‌کند؛ لیکن معلوم می‌شود که این عدل، یک مصرع بلند درخواست‌های انسان است و اگر این روشی که الآن بعضی‌ها غافلانه دنبال می‌کنند و آن، الگو گرفتن از زندگی غربی است، رواج پیدا کند؛ روزبه‌روز این حالت بدتر خواهد شد.»^{۳۵}

ب. نقش امید و انتظار در الگوی پیشرفت

عنصر امید یکی از شاخصه‌های مهم انتظار در منظر رهبری و برخاسته از روایات است.^{۳۶} بدون

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

وجود این عنصر در لایه‌های مختلف جامعه، عملاً هیچ حرکتی رو به صلاح و سازندگی انجام نخواهد شد و در فقدان امید، جامعه روزبه‌روز در گرداب فسادها و بی‌عدالتی بیشتر غرق خواهد شد. امروز مجموعه بزرگی از نخبگان که سررشته کار در دنیا در دست آنهاست، اسیر یأس و ناامیدی‌اند و این یأس و ناامیدی را به ملت‌های خود سرریز می‌کنند و آنها را از این‌که بتوان نقشه ظالمانه و شیطانی امروز دنیا را عوض کرد، مأیوس می‌کنند. بدیهی است که انسان‌های مأیوس نمی‌توانند هیچ حرکتی در راه اصلاح انجام دهند. آن چیزی که انسان‌ها را وادار به کار و حرکت می‌کند، نور و نیروی امید است. اعتقاد به مهدی موعود، دل‌ها را سرشار از نور امید می‌کند. برای ما که معتقد به آینده حتمی ظهور مهدی موعود هستیم. این یأسی که گریبان‌گیر بسیاری از نخبگان دنیاست، بی‌معناست. ما می‌گوییم: نخیر، می‌شود نقشه سیاسی دنیا را عوض کرد. می‌شود با ظلم و مراکز قدرت ظالمانه درگیر شد و در آینده نه فقط این معنا امکان‌پذیر است، بلکه حتمی است.^{۳۷}

ج. انتظار و آرمان‌گرایی

یکی از کارکردهای مفهوم انتظار در دکترین مهدویت در نظرگاه رهبر انقلاب ایجاد روحیه آرمان‌گرایی است که در هدف‌گیری و نشانه‌گرفتن برای دورخیزهای تاریخی، نقش مهمی دارد. به اعتقاد رهبر انقلاب، میان ملتی که برای خودش آینده‌ای نمی‌بیند و آن ملتی که می‌داند این مقاومت، ایجاد یک گام بلند به سمت آن آینده‌ای است که خدای متعال وعده داده که برای بشریت پیش می‌آید، برای چه اهدافی دورخیز می‌کند و چه‌طور همتش بالا می‌رود.^{۳۸} به باور ایشان ملت ایران به فضل پروردگار، با هدایت الهی... خواهد توانست تمدن اسلامی را بار دیگر در عالم سربلند کند و کاخ با عظمت تمدن اسلامی را برافراشته نماید. این، آینده قطعی شماست. جوانان، خودشان را برای این حرکت عظیم آماده کنند. نیروهای مؤمن و مخلص، این را هدف قرار دهند.^{۳۹}

د. انتظار و برنامه‌ریزی

پیشرفت، امری تدریجی است و برنامه‌ریزی، یکی از لازمه‌های پیشرفت است. منتظران نیز باید با برنامه‌ریزی دقیق و حساب‌شده، جامعه منتظر را گام‌به‌گام به سمت ظهور نزدیک و نزدیک‌تر کرده و مقدمات تحقق ظهور و تمدن نوین اسلامی را فراهم نمایند. در چنین جامعه‌ای منتظران باید با حرکت منظم خود در تداوم انقلاب اسلامی، به فرج جهانی انسانیت نزدیک شوند و باید به‌سوی ظهور مهدی موعود و انقلاب نهایی اسلامی بشریت—که سطره‌عالم را خواهد گرفت و هم‌پایین گره‌ها را باز خواهد کرد—قدم به قدم، خودتان نزدیک شوند و بشریت را نیز نزدیک کنند. در باور رهبر انقلاب، این حرکت گام‌به‌گام و حساب‌شده، انتظار فرج است.^{۴۰}

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

انتظار، یعنی دل سرشار از امید بودن نسبت به پایان راه زندگی بشر. ممکن است کسانی آن دوران را نبینند و نتوانند درک کنند - فاصله هست - اما بلاشک آن دوران وجود دارد؛ لذا تبریک این عید - که عید امید و عید انتظار فرج و گشایش است - درست نقطه‌ی مقابل آن چیزی است که دشمن می‌خواهد به وجود بیاورد. ما آن وقتی می‌توانیم حقیقتاً منتظر به حساب بیاییم که زمینه را آماده کنیم. برای ظهور مهدی موعود (ارواح‌نفاذ) زمینه باید آماده بشود؛ و آن عبارت از عمل کردن به احکام اسلامی و حاکمیت قرآن و اسلام است... اولین قدم برای حاکمیت اسلام و برای نزدیک شدن ملت‌های مسلمان به عهد ظهور مهدی موعود (ارواح‌نفاذ و عجل‌الله‌فرجه)، به‌وسیله‌ی ملت ایران برداشته شده است؛ و آن، ایجاد حاکمیت قرآن است.^{۴۱}

فرایند تحقق انقلاب و نظام اسلامی، حاکی از همین حرکت گام‌به‌گام و برنامه‌ریزی‌شده در راه رسیدن به تمدن نوین اسلامی است. مرحله بعد تشکیل دولت اسلامی و پس‌از آن مرحله بعد تشکیل کشور اسلامی؛ و سپس مرحله بعد تشکیل تمدن بین‌الملل اسلامی است.^{۴۲} برخی معتقدند این انقلاب، میان گذشته تمدنی، تاریخ اسلامی و تمدن آینده اسلامی پیوستگی ایجاد کرده است. تمدن غربی، با به کار بردن مفاهیمی همچون سنت و تجدد، این دوگانگی و بیگانگی را میان خود و دیگران تئوریزه کرد. این انقلاب، با خدشه‌دار ساختن مطلقیت غرب و به‌تبع، نتایج مطالعات شرق‌شناسی، گذشته و تاریخ تمدن اسلامی را به آینده آن متصل ساخت و تمدن اسلامی را از مفهومی ذهنی، به تجربه‌ای تاریخی و بعد به توانی بالفعل که خود انقلاب باشد، تبدیل کرد.^{۴۳}

به باور رهبر انقلاب برای تحقق این آرمان بلند نیز چاره‌ای جز اینکه باید بیش‌تر به سمت اسلامی شدن، مسلمان شدن و مؤمنانه و مسلمانانه زندگی کردن برویم نداریم؛... این اساس کار ماست. در آن صورت کارآمدی جمهوری اسلامی هم مضاعف خواهد شد؛ چون مشکل اساسی‌ای که ممکن است برای نظام اسلامی پیش بیاید، کارآمدی در نگاه جهانی است. اگر ما قدم‌به‌قدم تحول درونی خود را جدی بگیریم و پیش ببریم و پایبندی خود را به ارزش‌ها و اصول خود عملاً نشان دهیم، کارایی و توفیقات ما هم بیش‌تر خواهد شد.^{۴۴}

هـ انتظار و روحیه جهادی

در فرآیند پرفرازونشیب تولید تحقق تمدن نوین اسلامی و به دلیل وجود موانع و دشواری‌ها، نیازمند روحیه جهادی و تلاش و مبارزه در این مسیر هستیم و به همین دلیل به منبعی نیاز داریم که بتواند چنین روحیه‌ای را در مسئولان و ملت ما تزریق کند. به اعتقاد رهبر انقلاب درس دیگر اعتقاد به مهدویت و جشن‌های نیمه‌ی شعبان برای من و شما این است که هرچند اعتقاد به حضرت مهدی

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

ارواح‌افزاده یک آرمان‌والاست و در آن هیچ شکی نیست؛ اما این آرمانی است که باید به دنبال آن عمل بیاید. انتظاری که از آن سخن گفته‌اند، فقط نشستن و اشک ریختن نیست.^{۴۵} یکی از آثار انتظار حکومت مهدوی القای همین روحیه جهادی و مقاومت در برابر دشواری‌هاست. چراکه روح انتظار است که به انسان تعلیم می‌دهد تا در راه خیر و صلاح مبارزه کند. اگر انتظار و امید نباشد، مبارزه معنی ندارد و اگر اطمینان به آینده هم نباشد، انتظار معنی ندارد.^{۴۶}

رهبر انقلاب انتظار منفعلانه به مفهوم انتظار را نفی کرده و معتقدند انتظار فرج، انتظار دست‌قاهر قدرتمند الهی ملکوتی است که باید بیاید و با کمک همین انسان‌ها سیطره‌ی ظلم را از بین ببرد و حق را غالب کند و عدل را در زندگی مردم حاکم کند و پرچم توحید را بلند کند؛ انسان‌ها را بنده‌ی واقعی خدا بکند. باید برای این کار آماده بود... انتظار حرکت است؛ انتظار سکون نیست؛ انتظار رها کردن و نشستن برای اینکه کار به‌خودی‌خود صورت بگیرد، نیست. انتظار حرکت است. انتظار آمادگی است... انتظار فرج یعنی کمر بسته بودن، آماده بودن، خود را از همه جهت برای آن هدفی که امام زمان (علیه الصلاة والسلام) برای آن هدف قیام خواهد کرد، آماده کردن. آن انقلاب بزرگ تاریخی برای آن هدف انجام خواهد گرفت؛ و او عبارت است از ایجاد عدل و داد، زندگی انسانی، زندگی الهی، عبودیت خدا؛ این معنای انتظار فرج است.^{۴۷}

ایشان تأکید می‌کنند که انتظار یعنی این امید را داریم که با تلاش و مجاهدت و پیگیری، این دنیایی که به‌وسیله دشمنان خدا و شیاطین، از ظلمات جور و طغیان و ضعیف‌کشی و نکبت حاکمیت ستمگران و قلدران و زورگویان پُر شده است، در سایه تلاش و فعالیت بی‌وقفه ما، یک روز به جهانی تبدیل خواهد شد که در آن، انسانیت و ارزش‌های انسانی محترم است.^{۴۸} در نظرگاه رهبر انقلاب، مردم یک جامعه هر چه که در صلاح خود، در معرفت و اخلاق و رفتار و کسب صلاحیت‌ها در وجود خود بیشتر تلاش کنند این آینده را نزدیک‌تر خواهید کرد و هر چه کار خیر و اصلاح درونی خود و تلاش برای اصلاح جامعه انجام بدهند آن عاقبت را دائماً نزدیک‌تر می‌شود.^{۴۹}

انتظار به معنای این است که ما باید خود را برای سربازی امام زمان آماده کنیم ... سربازی منجی بزرگی که می‌خواهد با تمام مراکز قدرت و فساد بین‌المللی مبارزه کند، احتیاج به خودسازی و آگاهی و روشن‌بینی دارد... ما نباید فکر کنیم که چون امام زمان خواهد آمد و دنیا را پر از عدل و داد خواهد کرد، امروز وظیفه‌ای نداریم؛ نه به‌عکس، ما امروز وظیفه‌داریم در آن جهت حرکت کنیم تا برای ظهور آن بزرگوار آماده شویم. اعتقاد به امام زمان به معنای گوشه‌گیری نیست... امروز اگر ما می‌بینیم در هر نقطه‌ی دنیا ظلم و بی‌عدالتی و تبعیض و زورگویی وجود دارد، این‌ها همان چیزهایی است که امام زمان

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

برای مبارزه با آن‌ها می‌آید. اگر ما سرباز امام زمانیم، باید خود را برای مبارزه با این‌ها آماده کنیم.^{۵۰} بزرگ‌ترین وظیفه‌ی منتظران امام زمان این است که از لحاظ معنوی و اخلاقی و عملی و پیوندهای دینی و اعتقادی و عاطفی با مؤمنین و همچنین برای پنجه درافکندن با زورگویان، خود را آماده کنند. کسانی که در دوران دفاع مقدس، سر از پا نشناخته در صفوف دفاع مقدس شرکت می‌کردند، منتظران حقیقی بودند. کسی که وقتی کشور اسلامی مورد تهدید دشمن است، آماده‌ی دفاع از ارزش‌ها و میهن اسلامی و پرچم برافراشته‌ی اسلام است، می‌تواند ادعا کند که اگر امام زمان بیاید، پشت سر آن حضرت در میدان‌های خطر قدم خواهد گذاشت؛ اما کسانی که در مقابل خطر، انحراف و چرب و شیرین دنیا خود را می‌بازند و زانوانشان سست می‌شود؛ کسانی که برای مطامع شخصی خود حاضر نیستند حرکتی که مطامع آن‌ها را به خطر می‌اندازد، انجام دهند؛ این‌ها چطور می‌توانند منتظر امام زمان به حساب آیند؟ کسی که در انتظار آن مصلح بزرگ است، باید در خود زمینه‌های صلاح را آماده سازد و کاری کند که بتواند برای تحقق صلاح بایستد.^{۵۱}

شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در هنگام ظهور

الف. اجرای کامل قوانین اسلام

بنیان صلاح و آرامش در هر جامعه‌ای رعایت قانون است و قوانین اسلام، به‌عنوان الگوی کامل قانون در اداره جامعه، به جز در زمان پیامبر (ص) و امیر مؤمنان علی (ع) به‌طور کامل پیاده نشد و فعلیت همه آن‌ها در جامعه مهدوی محقق خواهد شد. تمامی قوانین و مقررات بیگانه از اسلام و قرآن، در حکومت مهدوی القاء می‌شود تا جایی که طبق برخی اخبار و روایات، ایشان متهم به بدعت و آوردن دینی جدید می‌شود. آیت‌الله امینی در کتاب دادگستر جهان^{۵۲} می‌گوید:

در بعضی از احادیث به این نکته اشاره شده است که امام زمان (عج) آئین جدیدی خواهد آورد. به‌عنوان مثال عبدالله بن عطا می‌گوید: «سَأَلْتُهُ عَنْ سِيرَةِ الْمَهْدِيِّ كَيْفَ سِيرَتُهُ قَالَ يَصْنَعُ مَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ كَمَا هَدَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَمْرَ الْجَاهِلِيَّةِ وَ يَسْتَأْنِفُ الْإِسْلَامَ جَدِيدًا؛ خدمت حضرت صادق (ع) عرض کردم: سیره و رفتار مهدی چیست؟ فرمود: همان کاری را که رسول خدا (ص) انجام داد، مهدی هم انجام می‌دهد. بدعت‌های موجود را خراب می‌کند. چنانکه رسول خدا (ص) اساس جاهلیت را منهدم نمود، آنگاه اسلام را از نو بنا می‌کند.»^{۵۳}

و نیز ابو خدیجه از امام صادق (ع) روایت نموده که فرمود:

«إِذَا قَامَ الْقَائِمُ (ع) جَاءَ بِأَمْرِ جَدِيدٍ كَمَا دَعَا رَسُولُ اللَّهِ فِي بَدْوِ الْإِسْلَامِ إِلَى أَمْرِ جَدِيدٍ؛ هنگامی که قائم

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

ظهور کرد با امر جدیدی خواهد آمد، چنانکه رسول خدا (ص) در آغاز اسلام مردم را به امر جدید دعوت می‌کرد.^{۵۴}

اما قطعاً مراد این احادیث این نیست که امام زمان (عج) دین اسلام را نسخ کند و دین جدیدی ارائه کند، چرا؟ که دین اسلام آخرین دین و پیامبر اسلام آخرین پیامبر الهی است. در بسیاری از احادیث به این مطلب تصریح شده است که حضرت مهدی (عج) از دین و قرآنی که بر جدش پیامبر (ص) نازل شده دفاع می‌کند.

پیامبر (ص) می‌فرماید:

«الْقَائِمُ مِنْ وَوَلَدِي اسْمُهُ اسْمِي وَ كُنْيَتُهُ كُنْيَتِي وَ شِمَائِلُهُ شِمَائِلِي وَ سُنَّتُهُ سُنَّتِي يَقِيمُ النَّاسَ عَلَى مِلَّتِي وَ شَرِيْعَتِي وَ يَدْعُوهُمْ اِلَى كِتَابِ اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ»^{۵۵}؛ قائم از فرزندان من و هم نام و هم کنیه من است. خوی او، خوی من و رفتارش، رفتار من است. مردم را به طاعت و دین من وادار می‌نماید و به قرآن، دعوتشان می‌کند.^{۵۶}

و نیز در روایت دیگری از پیامبر (ص) وارد شده است که:

«يَخْرُجُ رَجُلٌ مِنْ اَهْلِ بَيْتِي وَ يَعْمَلُ بِسُنَّتِي»^{۵۷}؛ یکی از اهل بیت من قیام می‌کند و به سنت و روش من عمل می‌نماید.

ب. اجرای عدالت

همان‌طور که گفته شد تحقق عدالت مأموریت عام همه انبیاء و مصلحان تاریخ است. اهمیت عدالت بدین جهت است که تمامی امور وابسته به این اصل مهم و حیاتی است و لذا پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «بالعدل قامت السماوات و الارض»؛ یعنی پایه‌های نظام عالم، اعم از نظام تکوین و نظام تشریح و زندگی اجتماعی انسان‌ها، بر مبنای عدالت استقرار می‌یابد.^{۵۸}

در تمدن نوین اسلامی با تأسی به آنچه درباره ظهور حضرت مهدی و برپایی عدل و داد توسط ایشان بیان گردیده است، حاکمان جامعه می‌بایست به برقراری عدل و داد بپردازند. گستره برقراری عدالت در عصر مهدوی گستره‌ای جهان‌شمول است. چنانچه در آیات قرآن و روایات آمده است حکومت مهدوی فراگیر و جهانی است که همه قلمروهای جغرافیای را شامل می‌شود؛ بنابراین، عدل در مقابل ظلم تنها عدالت و دادگری حکومتی و اجتماعی نیست، بلکه معنایی گسترده دارد که آن‌ها را برمی‌شمردم:

اول: یکی از صفات برجسته الهی است که امام (ع) فرمودند:

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبیار و شرفی

اساس دین، توحید و عدل است؛^{۵۹}

دوم: از فضایل فردی انسان است. انسان عادل یعنی کسی که مرتکب گناه بزرگ نمی‌گردد و به گناه کوچک اصرار نمی‌ورزد؛

سوم: گاهی هم‌تراز حق به‌کاررفته است و به گفتار درست و حق، قول عدل گفته‌اند. به واسطه عدلی که با ظهور و قیام مهدی (ع) برپا می‌شود هیچ کس نمی‌تواند به دیگری ظلم کند. احادیث زیادی در این زمینه نقل شده و فراگیر شدن عدالت یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مهم دوران ظهور برشمرده شده است. پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند:

يَمَلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ ظُلْمًا وَجُورًا.^{۶۰}

از امام رضا (ع) روایت شده است که فرمودند:

خداوند زمین را به دست قائم (ع) از هر ستمی پاک و از هر ظلمی پاکیزه سازد... آن گاه که او قیام کند ترازوی عدل را در میان مردم نهد و بدین گونه هیچ کس نتواند به دیگری ستمی کند^{۶۱}

در تمام دوران زندگی زمین، انبیا و اولیا، انسان‌ها را به فطرت و عقل و ندای تربیتی عدل و عدالت اجتماعی فرامی‌خواندند، اما زندگی بشر هیچ‌گاه تماماً میل به‌سوی صلاح و تقوا و خالی شدن ظلم و جور و عدل الهی نشده است و این تنها به دست صاحب اصلی این قیام حضرت مهدی (ع) تحقق خواهد یافت. امام صادق (ع) درباره استقرار عدل و دادگری امام عصر (ع) و در زمان قیام و ظهور و حکومتشان این چنین بیان می‌کنند:

پس آگاه باشید. به خدا قسم که قائم (ع) عدالت را به درون خانه‌های مردم وارد می‌سازد. چنان که سرما و گرما وارد خانه‌های آن‌ها می‌شود.^{۶۲}

به این ترتیب، با ظهور دولت امام زمان (ع) و تحولی اساسی، همه آرمان‌های اسلامی بشر تحقق می‌یابد و عدالت به تمامی طلوع می‌کند و بیداد به کلی غروب می‌نماید. در این قسمت با توجه به روایات به مظاهر دولت و عدالت سایه‌گستر در حیات بعد از ظهور اشاره می‌کنیم:

الف. نتایج و ثمرات عدالت امام زمان (ع) احیای زمین و آدمیان است. عدالت مهدوی چنان نشاط‌آور است که به تغییر قرآن و روایات زمین پیش از تحقق آن عدالت، مرده و بی‌جان است و با برقراری آن زنده می‌گردد و حیات می‌یابد. چنانچه خدای تعالی ما را از این شگرفی آگاه ساخته است:

إِذَا عَلِمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا.^{۶۳} بدانید که خدا زمین را پس از مرگش زنده می‌گرداند.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

هر کس و هر چیز که استعداد زنده شدن داشته باشد به دست مهدی (ع) و با دولت او زنده می‌شود. چنانچه بنا بر روایات، تفسیر این آیه کریمه احیای زمین با عدالت و برپاساختن حدود الهی است. تا جایی که می‌فرمایند:

عدالت حیات احکام است.

ب. ثمره برپایی قسط و عدل در حکومت حضرت مهدی (ع) فطرت و ایمان انسان است. پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند:

ساعتی از دولت پیشوای عدل برتر از عبادت هفتاد سال است؛

ج. عدالت دولت امام مهدی (ع) امنیتی فراگیر و همه جانبه را به ارمغان می‌آورد. امام باقر (ع) در توصیف امنیت فراگیر دوران ظهور می‌فرمایند:

چنان امنیتی برقرار شود که پیرزنی ناتوان از شرق به غرب رود و هیچ کس آزاری به او نرساند.^{۶۴}

د. عدالت ایشان در سیره اقتصادی به گونه‌ای است که در دوران خویش اموال عمومی را بین مردم به‌طور مساوی تقسیم خواهند کرد و نخواهند گذاشت کسی از حق خود بی نصیب بماند.^{۶۵}

ه. از نمونه‌های عدالت امام مهدی (ع) آن است که ایشان به هر کس بنا بر شایستگی‌هایش سمت می‌دهد. پیامبر اکرم (ص) در خطبه غدیر خم می‌فرمایند:

آگاه باشید! آخرین امام از ما قائم مهدی خواهد بود... و آگاه باشید که او هر صاحب فضلی را بر مبنای فضلش و هر صاحب جهلی را بر مبنای جهلش نشان و سمت می‌بخشد.^{۶۶}

و. نظام قضاوت و دادرسی نیز در حکومت مهدی (ع) شکل ویژه‌ای دارد. آن بزرگوار مانند حضرت داوود به حق حکم می‌کند. خداوند ایشان را از اسرار پنهانی مطلع می‌سازد و از شاهد و بینه بی‌نیازشان می‌گرداند. بدین ترتیب دیگر هیچ ستمی از دید نافذ امام مهدی (ع) مخفی نمی‌ماند، هیچ مظلومی تنها گذاشته نمی‌شود و هیچ ظالمی راه گریز از اجرای حد و حکم الهی را نمی‌یابد؛

ز. در بیان معنای عدل چنین آمد که عدل برابر است با حق و انسان عادل کسی است که به حق عمل کند. پس ظهور امام زمان (ع) و برقراری از جانب ایشان به این معناست که انسان‌ها نه فقط به دیگری ظلم نکنند بلکه در حق خود نیز ظلم ننمایند. به عبارتی عدل با تقوا برابر است و تقوا یعنی خود نگهداری و نگاه داشتن اعضا و جوارح از انحراف برای تحقق هدف که همان بندگی و عبودیت است. در آن روزگار آنچه که از روایات برمی‌آید:

خداوند دل‌های امت را آکنده از بی‌نیازی می‌سازد، ریشه‌های تهمت و دروغ کنده می‌شود. ریا از

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

بین می‌رود و در امانت‌داری رواج می‌یابد. فحشا و تجاوز ناپدید می‌شود و در آن روزگار مردم به عبادت و اعمال شرعی و دین‌داری روی می‌آورند و همواره نماز جماعت به پا می‌دارند.^{۶۷}

ج. رفاه و آسایش عمومی

در تمدن مهدوی و بر پایه حکومت جهانی ایشان، رفاه و آسایش عمومی برای همه مردم فراهم خواهد شد. رفاه عمومی و فقرزدایی در جامعه یکی از شاخصه‌های تمدن مهدوی است که لازم است در تمدن نوین اسلامی مدنظر قرار گیرد. در بیان ایجاد آرامش و رفاه عمومی در جامعه مهدوی، از امام صادق (ع) روایت شده است که:

«و یسوی بین الناس حتی لا تری محتاجاً الی الزکاة»^{۶۸} «مهدی چنان میان مردم عدالت و مساوات را حاکم می‌گرداند که محتاج و فقیری برای اخذ زکات یافت نمی‌شود.»

رهبر انقلاب بر این عقیده‌اند که رفاه گسترده و برخورداری از تمامی قابلیت‌ها و استعداد‌های نهفته طبیعت از ویژگی‌های مهم حکومت مهدوی است و در آن جامعه همه نیروهای طبیعت و نیروهای انسانی استخراج می‌شود، رفاه گسترده فراگیر می‌شود و چیزی در بطن زمین نمی‌ماند که بشر از آن استفاده نکند.^{۶۹}

د. امنیت عمومی فراگیر

امنیت، از نیازهای اولیه زندگی به شمار می‌رود که از دیرباز مورد توجه و از دغدغه‌های بشر بوده است. در اندیشه اسلامی و شیعی، بهره‌مندی کامل از مواهب امنیت، فقط در پرتو امنیت فراگیر مهدوی در عصر ظهور قابل تحقق است. حکومت جهانی مهدوی، آئینه تمام‌نمای حکومت اسلام و تجلی‌بخش حوزه‌های مختلف امنیتی است. از این نظر، امنیت مهدوی، الگوی امنیت فراگیر و همه‌جانبه است که می‌باید در عصر انتظار، سرلوحه رهبران تمدن نوین اسلامی و منتظران ظهور حضرت قرار گیرد. در پرتو حکومت عدل امام مهدی (عج)، جامعه از امنیتی برخوردار می‌گردد که حتی زن جوان بدون هیچ هراسی مسافرت می‌کند بدون اینکه خطری او را تهدید کند:

«لا یهیجها سبع ولا تخافه»^{۷۰} «از درندگان (خطرات درندگان وحش و یا انسان‌های درنده و دزد) و هجوم آنان نمی‌ترسند و نگران نیز نمی‌باشند.»

در همین زمینه روایتی از پیامبر (ص) می‌فرماید:

در جامعه مهدوی امنیت پایدار است و همه خداپرست و مسلمان خواهند بود، به کسی آسیبی نمی‌رسد و گوسفندان از گرگ و گاو از دست شیر ایمن خواهند بود و حتی موش‌ها ذخیره مواد غذایی

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

را سوراخ نمی‌کنند.^{۷۱}

این حدیث به امنیت در جامعه مهدوی را اشاره می‌کند که نه تنها انسان در امنیت به سر می‌برد حتی حیوانات هم در امنیت خواهند بود که علت این امنیت پایدار در جامعه مهدوی علاوه بر عنایت خداوند، عواملی که باعث ناامنی می‌شوند ریشه‌کن خواهند شد، عواملی مثل فقر، جاه‌طلبی، بیکاری و؛ و با بودن حاکمان دلسوزی که به فکر آسایش مردم هستند و مردم را مورد تکریم قرار می‌دهند، این امنیت برقرار خواهد شد.

در پرتو حکومت عدالت‌گستر مهدوی، جامعه عصر ظهور از نعمت امنیت و آسایش فکری بهره‌مند خواهد شد. در آن زمان امنیت از جمیع جهات در حد اعلا تأمین است: امنیت مالی، امنیت جانی، امنیت فکری و فرهنگی، امنیت اقتصادی، امنیت اعتقادی، امنیت اجتماعی، به‌طور کل آرامش بر جامعه حکم‌فرما خواهد بود. همچنان‌که پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله فرمودند: «امت من در زمان مهدی از چنان نعمتی برخوردار شوند که مانند آن را هرگز ندیده‌اند، آسمان پی‌درپی باران بارد و زمین با تمام توان، گیاهانش را برویاند» و نیز فرمودند:

«امت او نزدش پناه‌جویند همچون زنبورهای عسل که نزد ملکه خود گرد آیند، زمین را از عدل و داد ملامت کند همان‌گونه که از جور و ستم ملامت شده است، به‌گونه‌ای که مردم به (آرامش) جامعه نخستین خود بازگردند، نه خفته‌ای را بیدار کنند و نه خونی ریخته شود».^{۷۲}

این روایت و روایات بسیاری که در این مورد بیان‌شده تأیید می‌کنند که جامعه انسانی در عصر ظهور حضرت مهدی (عج) جامعه‌ای در اوج امنیت و آرامش، با محبت و دوستی و بدون اختلاف و کشمکش است زیرا در سایه عدالت مهدوی دشمنی‌ها به دوستی، نزاع‌ها به صلح و کینه‌ها به محبت بدل می‌شود. صفا و مهر نه تنها میان بشر بلکه میان حیوانات نیز شایع می‌گردد؛ و این امنیت چنان فراگیر و باثبات است که همه راه‌ها امن می‌شود. هنگامی که از امام صادق علیه‌السلام سؤال می‌شود:

چرا آرزوی ظهور حضرت حجت عجل‌الله تعالی فرجه را داشته باشیم؟ امام صادق علیه‌السلام در جواب می‌فرماید: سبحان‌الله! آیا دوست نداری که امام، عدالت را در جهان بگستراند و امنیت را در راه‌ها برقرار سازد و با حکم منصفانه، با ستم‌دیده رفتار نماید و به او باری رساند^{۷۳}

هـ احقاق حقوق مظلومان

مدیریت در دولت امام مهدی (عج) برای خدمت به مردم و احقاق حق آنان و دفع باطل است. در دولت مهدوی حق هیچ کس پایمال نمی‌شود و کسی جانب باطل را نمی‌گیرد. خداوند به‌وسیله او

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزبار و شرفی

درهای حق را می‌گشاید و درهای باطل را می‌بندد. ۷۴ در حدیثی آمد است:

«مهدی حق را احقاق می‌کند و پشت کافران را در هم می‌شکند». ۷۵

در تمدن مهدوی احقاق حقوق مظلومان از بارزترین مشخصه‌هایی است که آشکار خواهد گردید. تمدن نوین اسلامی بایستی به سمت رسیدن به جایگاهی حرکت نماید که در آن جامعه حق هیچ کس پایمال نشود.

در جامعه مهدوی کسانی که به ناحق کشته شوند و افرادی که به جرم حقیقت‌خواهی مورد ظلم و شکنجه و قتل واقع شوند، خونشان پایمال نمی‌شود؛ چرا که حضرت، منتقم خون همه مظلومان تاریخ است؛ انتقام گیرنده خون به ناحق ریخته پیامبران، امامان و فرزندان آنها و نیز خواهان خون شهیدان کربلاست:

«أَيْنَ الطَّالِبِ بِذُحُولِ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَبْنَاءِ الْأَنْبِيَاءِ؟ أَيْنَ الطَّالِبِ بِدَمِ الْمَقْتُولِ بِكَرْبَلَاءِ» «کجاست آن منتقمی که خون پیغمبران و اولاد پیغمبران را مطالبه نماید. کجا است آنکه خون شهید کربلا را انتقام کشد». ۷۶

و. تکمیل عقول

امام باقر (ع) می‌فرماید:

«إِذَا قَامَ قَائِمُنَا وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رُؤُوسِ الْعِبَادِ فَجَمَعَ بِهِ عُقُولَهُمْ وَ أَكْمَلَ بِهِ أَخْلَاقَهُمْ وَ كَمَّلَتْ بِهِ أَحْلَامَهُمْ؛ هنگامی که قائم ما قیام کند دستش را بر سر بندگان می‌گذارد و خردهای آنها را گرد می‌آورد و اخلاقشان را کامل می‌گرداند و به‌وسیله او به رشد و کمال می‌رسند». ۷۷

یا طبق برخی روایات؛ اخلاقشان را کامل می‌کند. ۷۸ در شرح این روایت به نکات ذیل اشاره شده است:

۱. وَضَعَ اللَّهُ يَدَهُ عَلَى رُؤُوسِ الْعِبَادِ: ضمیر «هاء» در «یده» هم می‌تواند به «قائم» برگردد و هم به «الله»؛ اما درباره قرار دادن دست بر سر بندگان، باید گفت: این عبارت، معنای کنایی دارد؛ یعنی به این شکل نیست که واقعاً امام مهدی (عج)، دست خود را روی سر مردم می‌گذارد، بلکه دست قدرت یا مهربانی یا نعمت یا ولایت خود را بر سر بندگان قرار می‌دهد؛ و دست قدرت و عطوفت او همان دست قدرت و مهربانی خدای تعالی است.

۲. فَجَمَعَ بِهَا عُقُولَهُمْ: در این بخش از روایت نیز، با توجه به مرجع ضمیر «بها»، دو احتمال وجود دارد؛ یا ضمیر به «یدهها» برگردد یا به «رؤوس»؛ که در این صورت، «ب» به معنای «فی» خواهد بود. این معنا با این سخن بزرگان بیشتر تناسب دارد که گفته‌اند: «عقل، گوهری نورانی است که خدای

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

متعال آن را در مغز قرار داده و نور آن را در قلب گنجانده که مسائل غیبی را از طریق واسطه‌ها و محسوسات را با مشاهده، درک می‌کند». به هر ترتیب، خداوند از این طریق، عقل بندگان را کامل می‌کند؛ یعنی مردم به حدی از بلوغ عقلی می‌رسند که از اختلاف و تشتت دست برمی‌دارند و بر تبعیت از دین حق با هم همراه می‌شوند.

۳. كَمَلْتُ بِهِ أَحْلَامَهُمْ: احلام نیز به معنای عقل‌هاست و مفرد آن «حلم». منظور از کامل شدن عقل این است که عقل، در تک تک افراد به‌گونه‌ای کامل می‌شود که قوت شهوانیه و غضبیه تحت سلطه آن قرار می‌گیرد و در جوهر بدن توازن برقرار می‌شود.^{۷۹}

از این روایت، تفسیری عرفانی نیز بیان شده است: منظور از دست، فرشته‌ای است که موکل قلب است واسطه عطا‌های الهی و فیوضات ربانی بر قلب است؛ و منظور از «سر بندگان»، نفس ناطقه و علق هیولانی آن‌ها است؛ و مقصود از «جمع عقول»، این است که خداوند به واسطه همان فرشته قدسی، عقل بندگان را از معارف و الهامات، کامل می‌کند؛ چرا که عقل انسان در ابتدای آفرینش، در طبایع بدن و در حواس آن منتشر است و علاقه‌مند به آرزوها و شهوات نفسانی است و در زندان آرزوها محبوس است. حال اگر توفیق الهی شاملش شود و متوجه شود که عالم دیگری غیر از این عالم دنیا وجود دارد، نسبت به خود معرفت پیدا خواهد کرد و از طریق کسب علم و حال، عقلش را کامل خواهد کرد و در نتیجه، به سراغ کمال خود خواهد رفت و به معدن اصلی خود برگشته و از مقام تکثر به مقام جمع خواهد رسید. باید توجه داشت که نفس انسان‌ها از زمان خلقت بشر در لطافت و پذیرش و داشتن استعداد، سیر صعودی داشته است.^{۸۰}

همچنین ممکن است علاوه بر آنچه گفته شد که منظور این روایت چنین باشد که آن حضرت، بدون استفاده از معجزه، دانش‌های پراکنده را جمع‌آوری و مدیریت می‌کند. آنچه امروزه به‌عنوان «مدیریت دانش» از آن یاد می‌شود. طبیعتاً با پیشرفت‌های علمی، دانش بشر روزبه‌روز بیشتر می‌شود و توانایی دسترسی به دانش را در امروز با ۵۰ سال قبل نمی‌توانیم مقایسه کنیم و این بی‌عدالتی نیست، لذا ایشان با استفاده بهینه از همین دست یافته‌های بشری، دانش‌های پراکنده را جمع‌آوری کرده تا مردم بتوانند به رشد بیشتری دست یابند و این به هیچ وجه خلاف عدالت نبوده بلکه نشان از مدیریت صحیح دارد. با توجه به این توضیح و نیز آنچه که مرحوم ملاصدرا به آن اشاره کرده (سیر صعودی نفس انسان‌ها)، می‌توان گفت: این اتفاق، نتیجه طبیعی سیر تکامل عقل انسان‌ها است و تحقق آن برای دیگران، میسر نبوده است؛ بنابراین، نمی‌توان آن را منافی با عدالت خدا دانست؛ چرا که زمینه تحقق آن در افرادی که قبل از ظهور امام زمان (ع) زندگی می‌کردند، وجود نداشته است. باین‌حال، در صورتی که

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی ورمزیار و شرفی

این تفسیر را هم نپذیریم، با مراجعه به قاعده «تکلیف به وسع افراد»^{۸۱} می‌توان مخالف بودن این کار با عدالت خدا را رد کرد؛ یعنی با توجه به این‌که انتظار خداوند از افراد، به اندازه وسع و توانایی آنان است، از کسانی که چنین موهبتی شاملشان نشده، توقع و انتظار کمتری دارد؛ و در مقابل، از کسانی که چنین موهبتی شاملشان شده است، توقع بیشتری خواهد داشت.^{۸۲}

شاخص‌های محوری بیانات رهبر معظم انقلاب درباره امید امید آفرینی

(۱) امید و پیشرفت:

- ۱ - امیدواری، مایه پیشرفت کشور
- ۲ - بیان پیشرفت‌ها و تحقیر نکردن دستاوردها، مایه امیدواری
- ۳ - القای ناامیدی برای کند کردن حرکت کشور، گناهی بزرگ
- ۴ - تفرقه و اختلاف، فساد اقتصادی و فساد جنسی مایه ناامیدی مردم و کند شدن حرکت کشور
- ۵ - پرهیز از ترسیم فضای ناامیدی در بیان مشکلات
- ۶ - امید از اخلاق‌های پیش برنده ملت
- ۷ - استفاده از زبان هنر برای تزریق امید
- ۸ - ایجاد ناامیدی به آینده، خطر جدی برای کشور
- ۹ - امیدبخشی، عامل کار و نشاط و تلاش‌های علمی
- ۱۰ - نامیدسازی سم مهلک برای همه فعالیت‌ها

(۲) امید و دشمن:

- ۱ - ناامید کردن مردم، اولین هدف دشمن:
- ۲ - تخریب روح امید در مردم، از اهداف مقطعی و مرحله‌ای دشمن
- ۳ - متزلزل کردن امید مسئولان و خواص
- ۴ - ایجاد یاس از طریق تحقیر دستاوردهای انقلاب
- ۵ - تیره و تار نشان دادن افق کشور برای القای ناامیدی
- ۶ - تنظیم هدفمند خبرها و تبلیغات برای القای ناامیدی:
- ۷ - تلاش دشمن برای القای ناامیدی در عرصه‌های اقتصادی، انقلابی و فرهنگی

۳) اقدامات امیدبخش مسئولان

- ۱ - پافشاری بر سیره تلاش و مجاهدتِ مستقلانه و با اتکا به خداوند متعال
- ۲ - تأکید بر ادامه پیشرفت‌های چشمگیر علمی و فناوری در سایه هویت ایرانی و اسلامی خودمان
- ۳ - تلاش مسئولان برای انجام دادن کارهای نقد و روزمره در کنار کارهای بلندمدت
- ۴ - در صحنه نگه‌داشتن مردم
- ۵ - شکل‌گیری فضای منطقی، معقول و دور از مجادلات و کشمکش‌های سیاسی
- ۶ - رفع تبعیض‌ها و فرصت‌های اختصاص داده‌شده به اشخاص خاص
- ۷ - تأمین معیشت مردم
- ۸ - پرهیز از نقد غیرمنصفانه و شناسایی نقاط قوت و ضعف نظام و برطرف کردن دلسوزانه نقاط ضعف
- ۹ - برافراشتن پرچم عزت و سربلندی ایران و ایرانی
- ۱۰ - تأکید بر مصرف تولیدات داخلی
- ۱۱ - پرهیز از عملکرد تنگ نظرانه و متهم کردن دیگران به مخالفت با نظام
- ۱۲ - امیدوار کردن مردم به آینده نظام و بهبود وضعیتشان
- ۱۳ - رفع موانع تولید و عمل کردن به وعده‌ها
- ۱۴ - جلوگیری از هرز رفتن ثروت‌های ملی (صرفه‌جویی)

۴) امید و رسانه:

- الف) گسترش امید در جامعه، وظیفه صداوسیما
- ب) تنظیم پایان امیدوارانه برای سریال‌ها، داستان‌ها و نمایش‌ها
- ج) ساخت برنامه‌های امیدبخش:

۵) امید و انقلاب

- ۱ - نقش انکارناپذیر امید در گذشته انقلاب
- ۲ - امیدبخش بودن قیام ملت ایران
- ۳ - با امید دنبال هدف حرکت کردن، از شاخص‌های انقلابی‌گری
- ۴ - امیدآفرینی انقلاب ایران برای دنیای اسلام و عرب

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

۵ - امید دادن به عالم، تکلیف بزرگ الهی

۶) امید و موعود

۱ - اعتقاد به مهدی موعود، امیدبخش دل‌ها ۲- امید از خصوصیات عقیده مهدویت

۳ - امیدبخش بودن اعتقاد به ظهور منجی و موعود ۴- امیدزایی از خصوصیات نیمه شعبان

نتیجه

با توجه به اینکه تشکیل تمدن نوین اسلامی بر پایه عدالت و رهبری امام معصوم که همان مفهوم مهدویت است مبنای فکری شیعه است، می‌بایست مفهوم مهدویت و انتظار برای شکل‌گیری جامعه توحیدی مهدوی در تمدن نوین اسلامی مدنظر قرار گیرد. به عبارت دیگر تمدن نوین اسلامی تمدنی مبتنی بر اصول و شاخصه‌های جامعه مهدوی است. نمود عملی مفهوم مهدویت و انتظار می‌بایست در سبک زندگی در جامعه آشکار گردد. تمدن نوین اسلامی نیز می‌بایست مشتمل بر این شاخصه‌ها باشد تا بتوان آن را تمدنی مهدوی به شمار آورد. با بررسی در مجموعه بیانات رهبر انقلاب در دو مقوله الگوی اسلامی پیشرفت و اندیشه انتظار موعود، نکات قابل توجهی قابل بررسی است:

۱. از منظر رهبر انقلاب، الگو یک نقشه جامع است که هدف و سمت حرکت، شیوه حرکت و نحوه رفتار جامعه را برای تحقق تحول تکاملی جامعه بیان می‌کند.

۲. رهبر انقلاب پیشرفت را در معنایی عمومی، حرکت به صورت هدف و آرمان و در معنایی خاص تکاپویی به صورت آرمان‌های مورد نظر اسلام و در همه ابعاد انسان و جامعه انسانی می‌دانند.

۳. ضرورت تدوین الگوی جامع و اسلامی پیشرفت از نگاه رهبر انقلاب، به منظور حرکت حساب‌شده برای مدیریت همه فعالیت‌های نظام اسلامی جهت دستیابی به آرمان‌های انقلاب اسلامی است.

۴. در اندیشه رهبر انقلاب، آرمان‌های انقلاب اسلامی معطوف به همه انسان‌ها بوده و به ایران محدود نیست.

۵. رهبر انقلاب تبلور عینی و کامل فراگیری عدالت و معنویت و رشد همه جانبه بشر را در زمان حکومت مهدوی دانسته و به همین جهت، افق آرمانی انقلاب اسلامی، مهدویت و جهت همه سیاست‌های نظام باید بدان سو باشد.

۶. از نظر رهبر انقلاب، تدوین الگوی اسلامی پیشرفت به منظور نتیجه قدرتمند شدن ایران اسلامی در نشر فرهنگ اسلامی و قرآنی در جهان خواهد بود که زمینه‌سازی حکومت مهدوی را در پی خواهد داشت.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

۷. پرهیز از الگوی غیر اسلامی در تدوین الگوی پیشرفت اسلامی، امیدآفرینی و آرمان‌خواهی در تدوین الگوی اسلامی پیشرفت، برنامه‌ریزی و تلاش جهادی در مسیر الگوی پیشرفت؛ از کارکردهای انتظار موعود در اندیشه رهبر انقلاب می‌توان شمرد.

در افق دید رهبر انقلاب، آینده تمدن اسلامی، آینده‌ای درخشان و باشکوه خواهد بود و ما می‌توانیم تمدن نوین اسلامی را برپا کنیم و دنیایی بسازیم که سرشار باشد از معنویت و با کمک معنویت و هدایت معنویت راه برود.^{۸۳} در نگاه ایشان، چشم‌انداز حرکت ملت ایران چشم‌انداز بسیار روشنی است ... ما این شاء الله خواهیم توانست تمدن اسلامی متعلق به ملت ایران را برای این دوره و برای امت اسلامی در این زمان بار دیگر سر دست بیاوریم و الگویی را برای حرکت امت اسلامی این شاء الله ارائه بدهیم.^{۸۴} ایشان معتقدند امت اسلامی با همه‌ی ابعاد خود در قالب ملت‌ها و کشورها، باید به جایگاه تمدنی مطلوب قرآن دست یابد. شاخصه‌ی اصلی و عمومی این تمدن، بهره‌مندی انسان‌ها از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی‌ای است که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است. آرایش ظاهری این تمدن را در حکومت مردمی، در قوانین برگرفته از قرآن، در اجتهاد و پاسخگویی به نیازهای نوبه‌نوی بشر، در پرهیز از تحجر و ارتجاع و نیز بدعت و التقاط، در ایجاد رفاه و ثروت عمومی، در استقرار عدالت، در خلاص شدن از اقتصاد مبتنی بر ویژه‌خواری و ربا و تکاثر، در گسترش اخلاق انسانی، در دفاع از مظلومان عالم و در تلاش و کار و ابتکار، می‌توان و باید مشاهده کرد. نگاه اجتهادی و عالمانه به عرصه‌های گوناگون، از علوم انسانی تا نظام تعلیم و تربیت رسمی و از اقتصاد و بانکداری تا تولید فنی و فناوری و از رسانه‌های مدرن تا هنر و سینما و تا روابط بین‌الملل و غیره و غیره، همه از لوازم این تمدن سازی است. به اعتقاد رهبر انقلاب نباید با نگاه شتابزده یا بدبینانه به این چشم‌انداز نگریست. بدبینی به توانایی‌های خود، کفران نعمت الهی است؛ و غفلت از امداد الهی و کمک سنت‌های آفرینش، فرو لغزیدن به ورطه‌ی: «الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنُّ السَّوِّءِ» است. ما می‌توانیم حلقه‌ی انحصارات علمی و اقتصادی و سیاسی قدرت‌های سلطه‌گر را بشکنیم و امت اسلامی را پیشرو احقاق حق اکثریت ملت‌های جهان که اینک مقهور اقلیت مستکبرند، باشیم. مهم‌ترین شاخصه تمدن اسلامی این است که می‌تواند با شاخصه‌های ایمان و علم و اخلاق و مجاهدت مداوم، اندیشه‌ی پیشرفته و اخلاق والا را به امت اسلامی و به همه‌ی بشریت هدیه دهد و نقطه‌ی رهایی از جهان‌بینی مادی و ظالمانه و اخلاق به لجن کشیده‌ای که ارکان تمدن امروزی غرب‌اند، باشد.^{۸۵} نکته مهم در برپایی این تمدن فراگیر جهانی با اتکا به تعالیم اسلامی این است که ذکر و یاد خداوند در همه ارکان آن جاری و ساری است.^{۸۶} ایشان با اشاره به کسانی که در گذشته‌ای نه‌چندان دور آیه‌ی یأس

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

می‌خواندند و نه تنها اسلام و مسلمین بلکه اساس معنویت و دین‌داری را در برابر هجوم تمدن غرب، از دست‌رفته می‌پنداشتند، می‌فرمایند:

«امروز سر برافراشتن اسلام و تجدید حیات قرآن و اسلام و متقابلاً ضعف و زوال تدریجی آن مهاجمان را به چشم می‌بینند؛ و با زبان و دل تصدیق می‌کنند. من با اطمینان کامل می‌گویم: این هنوز آغاز کار است و تحقق کامل وعده‌ی الهی یعنی پیروزی حق بر باطل و بازسازی امت قرآن و تمدن نوین اسلامی در راه است... نشانه‌ی این وعده‌ی تخلف‌ناپذیر در اولین و مهم‌ترین مرحله، پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و بنای بلندآوازه‌ی نظام اسلامی بود که ایران را به پایگاه مستحکمی برای اندیشه‌ی حاکمیت و تمدن اسلامی تبدیل کرد. سر برآوردن این پدیده‌ی معجزآسا، درست در اوج هیاهوی مادی‌گری و اسلام‌ستیزی چپ و راست فکری و سیاسی و آنگاه مقاومت و استحکام آن در برابر ضربات سیاسی و نظامی و اقتصادی و تبلیغاتی که از همه سو نواخته می‌شد، در دنیای اسلام امیدی تازه برانگیخت و شوری در دل‌ها پدید آورد. هرچه زمان گذشته، این استحکام- به حول و قوه‌ی الهی- بیشتر و آن امید ریشه‌دارتر شده است. در طول سه دهه‌ای که بر این ماجرا می‌گذرد، خاورمیانه و کشورهای مسلمان آسیا و آفریقا، صحنه‌ی این هم‌آوردی پیروز‌مندان است.»^{۸۷}

در افق دید رهبر انقلاب، تمدن حقیقی و دنیای حقیقی اسلامی در دوران ظهور، به وجود خواهد آمد. ایشان معتقدند دوره‌ی ظهور، دوره‌ای است که بشریت می‌تواند نفس راحتی بکشد؛ می‌تواند راه خدا را طی کند؛ می‌تواند از همه‌ی استعدادهای موجود در عالم طبیعت و در وجود انسان به شکل بهینه استفاده کند.^{۸۸}

ایشان با تأکید بر اینکه این کشور باید ساخته شود و این ملت بزرگ بایستی استعدادهایش شکوفا گردد و در دنیا بدرخشد و بالاخره آن تمدن عظیم اسلامی را در مقابل چشم جهانیان بگذارد و نشان دهد معتقدند ما هنوز اول راه هستیم. انقلاب، موانع را برداشت، ما را به راه انداخت و ما راه افتادیم. هنوز اوایل راهیم؛ هنوز وقت آن نیست که به مسائل جزئی بپردازیم و عیوب کوچک را در هم بزرگ کنیم.^{۸۹}

تمدن اسلامی تمدنی است که علم را در خدمت سعادت جامع برای همه انبای بشر می‌خواهد نه صرفاً راهی برای لذت و رفاه مادی و دنیوی؛ و از همین رهگذر در جهان‌بینی اسلامی، دین و دانش، اخلاق و سیاست، معنویت و علم همدوش و همگام یکدیگر دو دست سازنده جامعه مطلوب بشری خواهند بود.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

بر همین مناسبت که مدافعین «علوم انسانی اسلامی» اعتقاد دارند که باید و ضرورتی است تا مجدداً در یافته‌های علوم انسانی که در غرب و در رویکرد مادی و تجربی تحصیل شده است بازنگری کلی به عمل آید و انسان، انسان که در اسلام به‌عنوان نقطه اوج خلقت تصویر شده است در این علوم مورد بررسی قرار بگیرد. راهی طولانی تا رسیدن به دوران طلایی تمدنی ایرانی اسلامی پیش روست. راهی آکنده از بیم‌ها و امیدها و خطرات و مخاطرات. برای زیستن و بقا در جهان امروز باید جهان را بشناسیم و به درک درستی از موقعیت تاریخی خود در کل تاریخ بشریت برسیم. قرآن ما را به سیر آفاقی و انفسی فرا می‌خواند؛ به کشف ناشناخته‌های درون و بیرون، به ورود به عرصه‌های نامکشوف خلقت و به رازگشایی از عالم رازناک آفرینش و این مهم میسر نخواهد شد جز با عزمی راسخ و نهضتی فراگیر؛ چیزی که ما امروز از آن به «نهضت تولید علم» یاد می‌کنیم.

در مسیر شکل‌گیری و استقرار تمدن اسلامی، خطرات پیدا و پنهان بسیاری وجود دارد و دشمنان قسم خورده اسلام، با انواع تهدیدهای نرم و سخت، به مقابله با حرکت رو به رشد آن برخاسته‌اند. در منظر رهبر انقلاب، برای مقابله با هر یک از این تهدیدهای سخت و نرم، راهکاری ارائه شده است که ملت ما می‌تواند با اجرای آن‌ها به سلامت از این عقبه سخت و پیچ‌خطرناک تاریخی گذر کند؛ و بالاخره اینکه ایشان، آینده تمدن اسلامی را آینده‌ای باشکوه و درخشان می‌دانند که با اتصال به انقلاب جهانی موعود منتظر، جهان را به سوی تعالی مادی و معنوی پیش خواهد برد.

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

منابع

- (۱) قرآن کریم
- (۲) خمینی، سیدروح‌اله (۱۳۷۱). شرح‌چهل‌حدیث، تهران: مویبه‌تنظیم‌ونشر آثار امام خمینی (ره).
- (۳) خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۴/۱۰/۸). بیانات در دیدار با مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی
- (۴) ... (۸۳/۹/۱۱). بیانات مقام معظم رهبری
- (۵) ... (۱۳۸۶/۴/۲۵). بیانات در بازدید از پژوهشکده‌ی رویان
- (۶) ... (۱۳۹۷/۱۱/۲۲). بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران
- (۷) ... (۱۳۸۹/۷/۱۴). بیانات در دیدار نخبگان جوان
- (۸) ... (۱۳۸۵/۱/۱). بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی
- (۹) ... (۱۳۹۵/۱۰/۱۹). بیانات در دیدار مردم قم
- (۱۰) ... (۱۳۸۳/۹/۱۱). دیدار رئیس و معاونان صداوسیما
- (۱۱) ... (۱۳۹۳/۶/۲۹). ابلاغ سیاست‌های کلی «علم و فناوری
- (۱۲) ... (۱۳۹۳/۴/۱۱). بیانات در دیدار اساتید دانشگاه‌ها
- (۱۳) ... (۱۳۸۳/۱۰/۱۷). دیدار وزیر علوم و روسای دانشگاه‌ها
- (۱۴) ... (۱۳۷۱/۱/۱۵). دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی
- (۱۵) ... (۱۳۸۵/۳/۲۵). دیدار مسئولان سازمان انرژی اتمی و کارشناسان هسته‌ای
- (۱۶) ... (۱۳۹۵/۵/۱۶). بیانات در دیدار دانشجویان
- (۱۷) ... (۱۳۷۱/۲/۹). دیدار جمعی از معلمان و کارگران
- (۱۸) ... (۱۳۸۷/۶/۵). دیدار نخبگان جوان دانشگاهی
- (۱۹) ... (۱۳۸۴/۷/۲۴). دیدار دانشجویان برگزیده و نمایندگان تشکل‌های دانشجویی
- (۲۰) ... (۱۳۷۹/۱۲/۹). بیانات در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر
- (۲۱) ... (۱۳۹۱/۱/۱). بیانات در حرم رضوی در آغاز سال ۹۱
- (۲۲) ... (۱۳۸۲/۴/۲). بیانات در دیدار اعضای بسیجی هیأت علمی دانشگاه‌ها
- (۲۳) ... (۱۳۸۸/۱۱/۱۳). بیانات در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران
- (۲۴) ... (۱۳۸۷/۷/۳). بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها
- (۲۵) ... (۱۳۸۵/۱/۱). بیانات در حرم مطهر رضوی

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

- ۲۶) ... (۱۳۸۶/۷/۹). دیدار اساتید و روسای دانشگاه‌ها
- ۲۷) ... (۱۳۸۵/۳/۲۵). دیدار مسئولان سازمان انرژی اتمی و کارشناسان هسته‌ای
- ۲۸) ... (۱۳۹۲/۸/۲۹). بیانات در دیدار پنجاه‌هزار فرمانده بسیج سراسر کشور
- ۲۹) ... (۱۳۹۴/۱۰/۸). بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی
- ۳۰) ... (۱۳۹۵/۵/۱۱). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم
- ۳۱) ... (۱۳۸۵/۳/۱۴). مراسم هفدهمین سالگرد امام خمینی
- ۳۲) ... (۱۳۸۷/۹/۲۴). دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه علم و صنعت
- ۳۳) اکبری، مرتضی و رضایی، فریدون (۱۳۹۴). واکاوی شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام‌معظم‌رهبری (مدظله‌العالی)، دو فصلنامه الگوی پیشرفت اسلامی و ایرانی، ۳(۵): ۱۰۷-۸۵
- ۳۴) جان احمدی، فاطمه، (۱۳۸۸). تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، تهران: انتشارات نشر معارف
- ۳۵) خواجه‌سروی، غلامرضا، فتحی، محمدجواد و اسفندیار، محمد (۱۳۹۳). مؤلفه‌های اصلی تمدن سازی انقلاب اسلامی (با تأکید بر نقش عقلانیت، معنویت و علم‌گرایی). فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی. ۳(۱۱): ۱-۳۴
- ۳۶) سعیدی‌روشن، محمدباقر (۱۳۹۳). شاخص‌های تمدن اسلامی بر اساس آموزه‌های قرآن کریم. مجله آموزه‌های قرآنی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۲(۱۹): ۸۲-۶۱
- ۳۷) شکرانی، یاسین و تمدن، حمیدرضا (۱۳۹۵). واکاوی نقش قرآن کریم و تعلیم و تربیت اسلامی در تمدن سازی، مجموعه مقالات همایش سراسری علمی پژوهشی سبک زندگی. صص ۳۷-۱
- ۳۸) عمید، حسن، (۱۳۸۹). فرهنگ فارسی عمید، جلد اول، تهران: انتشارات اشجع
- ۳۹) فرمهینی فراهانی، محسن و خاری آرائی، مجید (۱۳۹۴). تربیت دینی زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی. مجموعه مقالات همایش ملی تمدن نوین اسلامی. دانشگاه شاهد. صص ۵۱۱-۴۹۸
- ۴۰) قربانی، سعید (۱۳۹۲). علم و فناوری دفاعی در اندیشه امام خامنه‌ای. تهران، یاران شاهد

یادداشت‌ها:

۱ بیانات در بازدید از پژوهشکده‌ی رویان ۲۵ / ۴ / ۱۳۸۶،

۲ <http://iqna.ir/fa/news/3692722>

۳ ر.ک: ارتباط تمدن نوین اسلامی و انتظار، <http://shabestan.ir/detail/News/616545>

۴ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم ۱۱/۱۲/۱۳۶۹

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

- ۵ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه‌شعبان، ۱۳۸۷/۵/۲۷
- ۶ بیانات رهبری در دیدار قشرهای مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان، ۱۳۸۴/۶/۲۹
- ۷ بیانات رهبری در جمع مختلف مردم در روز میلاد پربرکت حضرت ولی‌عصر ۴، ۱۳۷۴/۱۰/۱۷
- ۸ بیانات رهبری در دیدار مسئولان و قشرهای مختلف مردم، ۱۳۶۸/۱۲/۲۶
- ۹ بیانات رهبری در دیدار مردم قم ۳۰/۱۱/۱۳۷۰
- ۱۰ همان.
- ۱۱ بیانات رهبری در دیدار با پاسداران ۱۰/۱۲/۱۳۶۸
- ۱۲ بیانات رهبری در دیدار با مردم قم ۳۰/۱۱/۱۳۷۰
- ۱۳ بیانات رهبری در دیدار مسئولان و اقشار مختلف مردم ۲۲/۱۲/۱۳۶۸
- ۱۴ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم ۳۰/۷/۱۳۸۱
- ۱۵ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم ۱۱/۱۲/۱۳۶۹
- ۱۶ بیانات رهبری در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه‌ی علمیه قم در مدرسه‌ی فیضیه ۱۴/۷/۱۳۷۹
- ۱۷ بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۲۱/۹/۱۳۸۰
- ۱۸ بیانات رهبری در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت ۸/۶/۱۳۸۴
- ۱۹ بیانات رهبری در دیدار با رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۴/۶/۱۳۹۲
- ۲۰ همان.
- ۲۱ بیانات رهبری در دیدار با دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، ۸۶/۲/۲۵
- ۲۲ بیانات رهبری دیدار با اقتصاددانان شرکت‌کننده در اجلاس بانک توسعه اسلامی، ۸۳/۶/۲۵
- ۲۳ بیانات رهبری در آغاز سال نو، ۷۳/۱/۱
- ۲۴ بیانات رهبری دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۹۱/۷/۲۳
- ۲۵ بیانات رهبری در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران، ۸۸/۱۱/۱۳
- ۲۶ بیانات رهبری دیدار با فرماندهان و مسئولان سازمان عقیدتی، سیاسی نواهی مختلف نیروی انتظامی در سراسر کشور، ۸۸/۱۱/۲
- ۲۷ بیانات رهبری سالروز میلاد امام زمان ۴، ۷۹/۸/۲۲
- ۲۸ بیانات رهبری در سالروز و میلاد امام عصر، ۶۹/۱۲/۱
- ۲۹ بیانات رهبریدر دیدار مهمانان خارجی دهه فجر و قشرهای مختلف مردم در روز نیمه‌شعبان، ۷۱/۱۱/۱۸
- ۳۰ بیانات رهبری در دیدار مسئولان و اقشار مختلف مردم ۲۲/۱۲/۱۳۶۸
- ۳۱ بیانات رهبری در خطبه نماز جمعه، ۶۰/۳/۲۹
- ۳۲ نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۸۹/۹/۱۰
- ۳۳ بیانات رهبری در دیدار با هیأت دولت، ۷۲/۹/۳
- ۳۴ بیانات رهبری در دومین نشست اندیشه‌های راهبردی؛ موضوع عدالت، ۹۰/۲/۲۷
- ۳۵ بیانات رهبری در جلسه پرسش و پاسخ با مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی، ۷۷/۱۲/۴

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۱

- ۳۶ بیانات رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت به مناسبت هفته دولت و در آستانه نیمه‌شعبان، ۸۶/۶/۴
- ۳۷ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌شعبان در مصلاهی تهران، ۸۱/۷/۳۰
- ۳۸ بیانات رهبری در دیدار با اعضای بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، ۸۰/۱۰/۷
- ۳۹ بیانات رهبری در دیدار با ایثارگران، ۷۴/۵/۲۹
- ۴۰ بیانات رهبری در خطبه نماز جمعه، ۱۳۶۰/۳/۲۹
- ۴۱ بیانات رهبری در دیدار مردم قم ۳۰/۱۱/۱۳۷۰
- ۴۲ بیانات رهبری در دیدار مسئولان نظام، ۸۳/۸/۶
- ۴۳ فصلنامه معرفت فرهنگی اجتماعی - سال هشتم، شماره ۱ (پیاپی ۲۹)، زمستان ۱۳۹۵
- ۴۴ بیانات رهبری در دیدار مسئولان نظام، ۸۳/۸/۶
- ۴۵ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان در مصلاهی تهران ۳۰/۰۷/۱۳۸۱
- ۴۶ بیانات رهبری در دیدار با جمعی از مسئولان و خانواده شهدا، ۶۸/۱۲/۲۲
- ۴۷ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان ۲۷/۰۵/۱۳۸۷
- ۴۸ بیانات رهبری در سالروز ولادت امام عصر ۴، ۶۹/۱۲/۱۱
- ۴۹ بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد خجسته امام زمان (عج) ۲۲/۰۸/۱۳۷۹
- ۵۰ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان در مصلاهی تهران ۳۰/۰۷/۱۳۸۱
- ۵۱ همان.
- ۵۲ دادگستر جهان، ص ۳۲۳-۳۲۸
- ۵۳ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۳
- ۵۴ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۸، باب ۲۷
- ۵۵ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۳، باب ۱
- ۵۶ اثبات الهداء، ج ۷، ص ۵۲
- ۵۷ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۲
- ۵۸ سیری در سیره ائمه اطهار، مطهری، ص ۲۵۹
- ۵۹ الصدوق، التوحید، ص ۹۶
- ۶۰ زمین را آکنده از قسط و عدل می‌سازد، همان‌گونه که از ظلم و جور پر گشته باشد؛ صافی گلپایگانی، لطف الله، منتخب الاثر، ف ۲، ب ۲۵.
- ۶۱ الصدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۷۲
- ۶۲ المجلسی، بحار الانوار، ج ۲، ص ۳۶۲
- ۶۳ سوره حدید (۵۷)، آیه ۱۷
- ۶۴ صافی گلپایگانی، منتخب الاثر، ص ۳۰۸
- ۶۵ مجلسی، همان، ج ۵۱، ص ۹۱

شاخص‌های امید آفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در.../رضایی و مرزبان و شرفی

- ۶۶ موسوی اصفهانی، سید محمدتقی، مکیال المکارم، ج ۱، ص ۴۹
- ۶۷ ر.ک: مجله موعود آذر ۱۳۸۵، شماره ۷۰، جلوه‌های عدل در حکومت امام زمان (ع)
- ۶۸ بحار الانوار، مجلسی، ج ۵۲، ص ۳۹۰
- ۶۹ یاد ایام، ص ۲۴۵
- ۷۰ الخصال، صدوق، ص ۶۲۶
- ۷۱ معجم احادیث الامام المهدی ج ۵ ص ۱۴۹
- ۷۲ نسخه خطی ابن حماد ص ۹۹، برگرفته از کتاب عصر ظهور علی کورانی
- ۷۳ بحار الانوار / ۵۲/ باب ۲۲ فضل انتظارالفرج
- ۷۴ ابن طاووس، الملاحم و الفتن، ج ۲، ص ۲۶۹
- ۷۵ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۹۵
- ۷۶ مفاتیح الجنان، بخشی از دعای ندبه
- ۷۷ بحار الانوار، مجلسی، ج ۵۲، ص ۳۳۶
- ۷۸ «وَأَكْمَلْ بِهَا أَخْلَاقَهُمْ»؛ قطب الدین راوندی، سعید بن عبد الله، الخرائج والجرائح، ج ۲، ص ۸۴۰، قم، مؤسسه امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه)، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.
- ۷۹ سروی مازندرانی، محمد صالح بن احمد، شرح الکافی (الاصول و الروضه)، ج ۱، ص ۳۹۹، تهران، المکتبه الإسلامیه، چاپ اول، ۱۳۸۲ق.
- ۸۰ صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، شرح اصول الکافی، ج ۱، ص ۵۶۵-۵۶۶، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۸۳ش.
- ۸۱ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا؛ بقره، ۲۸۶.
- ۸۲ ر.ک: <http://thaqalain.ir/?p=51869>
- ۸۳ بیانات رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۹۲/۰۹/۱۹.
- ۸۴ بیانات رهبری در دیدار نخبگان و فرهیختگان استان فارس ۱۳۸۷/۰۲/۱۷.
- ۸۵ بیانات رهبری در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی ۱۳۹۲/۰۲/۰۹.
- ۸۶ بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۸۶/۰۶/۳۱.
- ۸۷ پیام رهبری به کنگره عظیم حج ۱۳۸۷/۰۹/۱۷.
- ۸۸ بیانات رهبری در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴.
- ۸۹ بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۷۷/۰۱/۲۷.